

Britt-Marie Lennartsson

TORUPS KYRKOGRÅRD

Torups socken, Hylte kommun,

KULTURMILJÖ HALLAND RAPPORT 2019:58

Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2020

Kulturhistorisk inventering och bevarandeplan 2020

Bild framsida: Torups kyrkogård, södra grunden in till kyrkogården.

Foto: Britt-Marie Lennartsson (fotonr 2019-86:xx).

Grafisk form: Anders Andersson.

Layout: Britt-Marie Lennartsson

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Kulturmiljö Hallands diarienummer 2019/338.

INNEHÅLL

Inledning.....	5
Metod och urval	5
Källor och litteratur	5
Historik	7
Torupstrakten och kyrkans plats i landskapet	7
Torups kyrka	8
Torups kyrkogård	9
Arkeologi	13
Beskrivning av dagens kyrkogård.....	14
Placering och omgivningar	14
Omgärdning och entréer.....	15
Planform och gångvägssystem.....	16
Vegetation.....	17
Byggnader	18
Gravkvarterens karaktär.....	19
Gravvårdstyper	30
Övrigt.....	35
Sammanfattande karaktäristik.....	36
Kulturhistorisk bedömning och bevarandeförslag.....	37
Lagstiftning.....	37
Bevarandeförslag	38
<i>Värdefull karaktärsmiljö - kvarter 15-17</i>	<i>39</i>
<i>Värdefull karaktärsmiljö - kvarter 18 östra delen.....</i>	<i>40</i>
Källor.....	43
Tryckta källor och litteratur.....	43
Bilaga 1. Kulturgravar och värdefulla karaktärsområden, Karta.....	45
Kulturgrav.....	45
Värdefullt karaktärsområde.....	45
Bilaga 2. Kulturgravar Tabell	50

4 TORUPS KYRKOGÅRD

Torups kyrkogård, Metria, 2019.

INLEDNING

Kyrkomiljön är ofta bygdens äldsta kulturmiljö. Kyrkogårdar och begravningsplatser representerar ett religiöst och kulturellt arv men har även ett stort miljöskapande värde för den omgivande bygden.

Kulturmiljölagen säger att kyrkogårdar skall bevaras och vårdas så att deras kulturhistoriska värde inte förvanskas eller förändras. En bevarandeplan och kulturhistorisk inventering för kyrkogården ger möjlighet till kunskap och inblick i kyrkogårdsmiljön och dess historia. Denna rapport ska precisera kulturhistoriska värden i syftet att verka som underlag och vägledning för pastoratets eget arbete för framtida skötsel och planering av kyrkogården. Den kan även vara till hjälp i kontakten med allmänhet och myndigheter.

Bevarandeplanen är ett rådgivande underlag. Även ändringar som är i linje med en bevarandeplan kräver tillstånd från länsstyrelsen enligt Kulturmiljö lagen kapitel 4.

Denna bevarandeplan är utförd av Kulturmiljö Halland, Hallands Kulturhistoriska museum, på uppdrag av Falkenbergs pastorat. Fältarbetet och arbetet med analys och rapport utfördes under januari-mars 2020 av bebyggelseantikvarie Britt-Marie Lennartsson. Samråd har hållits med Länsstyrelsen i Hallands län och Falkenbergs pastorat samt även med Göteborgs stift.

Metod och urval

Arbetet bygger i stora delar på den kulturhistoriska dokumentation och bevarandeplan av Torups kyrkogård som utfördes av Kulturmiljö Halland 2007. Den stora ändringen från rapporten från 2007 är att den förkortats. Avsnitt om att hantera äldre gravvårdar, återanvända, vårda och underhålla samt allmän kyrkogårdshistorik har flyttat till ett separat dokument som avses lämnas till alla som arbetar med kyrkogårdar i pastoratet.

En betydande ändring finns också i den selektiva gravvårdsinventeringen. Under senare år har ett omfattande arbete påbörjats med att prova stabiliteten av alla gravvårdar på kyrkogårdarna. Detta har lett till att ett stort antal gravvårdar fått läggas ned, vilket förändrat kyrkogårdens landskap och karaktär. I samband med detta har Fal-

kenbergs pastorat önskat en ny urvalsmetod.

Endast klass 1 gravar kan säkerställas när gravrätten återfaller till upplåtaren. Det är betydligt mer oklart hur hanterandet ser ut av gravvårdar i klass 2 och övriga. Därför har antalet klass 1-gravar utökats. Då det nu bara finns en bevarandeklass kallas de här **Kulturgravar**.

Urvalet och kriterier för kulturhistorisk värdering av gravvårdar har dock fortfarande sin utgångspunkt i skriften Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar, 2007, utgiven av Centrala Gravvårdskommittén, CGK. Även erfarenheter från tidigare utförda värderingar på kyrkogårdar runt om i Halland ligger till grund för urval och värdering. De utvalda gravvårdarna och miljöerna har markerats på en karta framtagen av Metria 2019, Bilaga 1. Kulturmiljö Halland har utvecklat en förenklad blankett/tabell för att presentera urvalet av värdefulla gravvårdar som finns som en bilaga sist i rapporten, Bilaga 2.

För att säkerställa ett bevarande av kyrkogårdens karaktär har två enhetliga och sammanhållna miljöer pekats ut, här kallat värdefulla karaktärsområden. Rekommendationerna för dessa områden bör skrivas in i gravrättsavtal.

Källor och litteratur

Då denna rapport bygger på en tidigare kulturhistorisk dokumentation från 2007, Torups kyrkogård Kulturhistorisk dokumentation Bevarandeplan 2007:30, Kulturmiljö Halland, är det i stort sett har samma källor använts.

Information om kyrkogårdar, gravstenar och kulturhistorisk dokumentation mm har hämtats från Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar, utgiven av CGK, Centrala Gravvårdskommittén 2007, En handbok om - Natursten Gravvårdar utgiven av Sveriges Stenindustriförbund, 2005, samt Kyrkogårdshandboken utgiven av SLU i serien Stad & Land, 2012.

Information om Torups socken har främst hämtats från K.E. Samuelssons bok Hembygdsboken över Torup – Kinnared – Drängsered från 1968, utgiven av Hembygdsföreningarna i Torups kommun. Fakta har också hämtats ur K.E. Samuels-

sons häfte Torups kyrka 100 år från 1972, utgiven av Torups församlings kyrkofullmäktige. Bygd att bevara – Program för kulturmiljövård, utgiven av Hylte kommun och Hallands länmuseer 1990 har också bidragit med fakta.

Fakta om kyrkogården samt de i trakten befintliga fornminnena är mestadels hämtat från Kulturmiljö Hallands arkiv. Arkivmaterial kommer framför allt från Torups kyrkliga samfällighets eget arkiv på pastorsexpeditionen i Torup. Kartmaterial har hämtats hos Lantmäterimyndigheten i Hallands län.

Gamla Nissastigen med gästgiveriet till vänster och gästgivarebostaden i förgrunden till höger, ca 1910. Foto: Hyltevykort.se.

Panorama över Torup ca 1910. Foto: Hyltevykort.se.

HISTORIK

Torupstrakten och kyrkans plats i landskapet

Torups samhälle ligger i Hallands inland i Hylte kommun i en skogrik och kuperad trakt och utgör en del av det Sydsvenska höglandet. Socknarna bildades troligen under äldre medeltid (1100-1350) och den första skriftliga källan är ett donationsbrev från 1288 där Thorthathorp nämns. Torup stavas Thordatorp i Kung Waldemars jordabok från 1300-talet och anges under 1700-talet som Thordrup.

Torups socken är till ytan en av de större socknarna i Halland, vilka oftast ligger i inlandet i de södra skogsbygderna. Mot Smålandsgränsen har socknarna varit mer befolkningstäta jämfört med norra Halland. Samhället har troligen växt fram i mötet mellan flera viktiga vägar, utmed gamla Nissastigen och landsvägen mot Falkenberg. Idag passerar riksväg 26 (Nissastigen) mellan Halmstad och Jönköping utanför Torups samhälle, men Gamla Nissastigen fortfarande är en av de större gatorna genom samhället.

Skogs- och jordbruk har sedan länge varit viktiga näringar i trakten. Skogsmarkerna hade stor ekonomisk betydelse eftersom den gav virke, ved, tjära, beck, pottaska och träkol. Utmarkerna utnyttjades till svedjebruk. Under 1800-talet förbättrades jordbruket genom nya metoder som växelbruk, konstgödning, vallväxtodling och täckdikning. Sädesodling ökade på boskapsskötselns bekostnad. Man skiftade jorden och stengärdesgårdar lades upp längs de nya ägogränserna. Nyodlingen under 1800-talet blev möjlig bl.a. genom sjösänkningar. Idag är skogsbruket huvudnäring och jordbruket har en marginell betydelse. På de tidigare ljunghedarna växer nu tät barrskog.

Hantverk och hemslöjd har ofta varit en viktig binäring. I Torup fanns på 1840-50-talet två färgerier och ett tunnbinderi och kring 1870 anlades ett sågverk. Kring 1890 anlades ett bomullsväveri på Brännögård vilket lades ned 1935.

Torups kyrka ligger centralt i samhället på en medeltida kyrkplats. Kyrkan bildar tillsammans med prästgården och församlingshemmet en samlad kyrkomiljö. Prästgården byggdes 1862 och omges av en

Stationsbyggnaden ca 1905. Foto: Hyltevykort.se.

Kyrkan sedd från Prästasjön, tidigt 1900-tal. Foto: Hallands Konstmuseum.

Torups kyrka, ca 1905. Foto: Hallands konstmuseum.

Prästgården mellan kyrkogården och Prästasjön.

stor parkliknande trädgård. Det ståtliga boningshuset med sina två mindre flygelbyggnader ligger med utsikt mot Prästasjön öster om kyrkan. Tidigare fanns även några större flankerande ekonomibyggnader som ramade in gårdsplanen framför bostads- huset. Den tidigare prästgården från 1786 hade en kringbyggd gårdsplan med ytterligare två gårds- längor närmast väg 150.

Lite längre norrut på nästa höjd i samhället ligger också det gamla klockarbostället, Torups Djäknebol. Degn eller djäkne kommer från det medeltida nam- net diakon. Klockaregården omnämns som Degne- gaarden 1569 och som Kläckarebolet 1686. Nuva- rande byggnad är från mitten av 1800-talet.

Torup har även en historia som industriort och järnvägssamhälle. Järnvägen (Halmstad-Nässjö-Jön- köping) började byggas på 1870-talet och sträckan mellan Halmstad och Nässjö (via Torup och Vär- namo) stod färdig 1882. 1897 blev sträckan mel- lan Torup och Rydöbruk klar och 1907 var utbygg- naden till Hyltebruk färdig. Än idag utgör Torup en hållplats vid järnvägen mellan Halmstad och Jönköping/Nässjö.

Torups kyrka

Det har funnits en kyrka i Torup sedan medeltiden. Föregångaren till nuvarande kyrka var byggd i grå- sten och hade ett klocktorn med spira. Platsen för denna gamla kyrka ligger i dagens kvarter 11 och är markerad med ett stort träkors samt en minnessten i granit på vilken det står: ”Korset restes 1994 och utmärker platsen för Torups gamla medeltida kyrka riven 1869”. Kyrkan låg med koret i öster. Intill kor- set finns även en plats markerad med fem resta små stenpelare vilka markerar prästgravar inne i den medeltida kyrkan.

Kyrkan förföll och efter ett åsknedslag 1869 lät man riva gamla kyrkan 1870. Trävirket från gamla kyrkan såldes till patron Pettersson i Rydö som använde det vid uppförandet av villan Högadal. När denna byggnad revs användes virket till att bygga ett kapell i bruksorten Rydöbruk en halvmil från Torup. Stenen från den gamla kyrkan tros dock ha använts vid uppförandet av en ny kyrka i Torup samt till muren runt kyrkogården. Den nya kyrkan uppfördes 1870-71 efter ritningar av arkitekt Bror Malmberg, som bl.a. ritat Stora Teatern i Göteborg. Kyrkan blev

en av de största landsortskyrkorna i Halland och kunde invigas av Biskop Björk den 20 juni 1872.

Vanligtvis förläggs kyrkor med koret i öster och tornet i väster men i Torup ligger koret åt nordost. Anledningen till den ovanliga placeringen sägs ha varit den kuperade terrängen på platsen och att man ville lägga kyrkogården på den mest plana ytan uppe på kullen. Den gamla kyrkan låg i slutningen ned mot samhället i söder, vilket syns på skifteskarta från 1871. Eftersom man några år tidigare byggt en ny prästgård förlades därför kyrkan i en rak axel mot prästgårdens huvudfasad.

Torups kyrka är ovanligt stor och uppförd i en stil som ligger i övergången mellan nyklassicism och nygotik. Exteriören med omsorgsfullt utformade detaljer är i stort sett intakt sedan uppförandet. Byggnaden är utvändigt vitputsad med rundbågeformade muröppningar och småspröjsade fönster. Gesimser, portaler och fönsteröppningar är markerade med gult tegel som kontrasterar mot de vita murytorna. I sydväst finns ett smalt torn med kopparklädd huv, lanternin, spira samt tornur tillkomna 1908, och i norr ligger en vidbyggd sakristia.

Torups kyrkogård

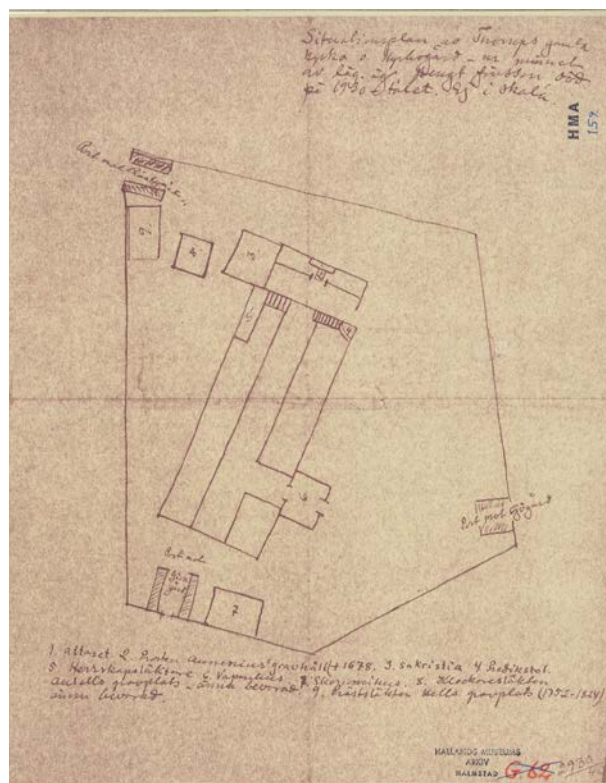
Den gamla kyrkogården

Det har sannolikt även funnits en kyrkogård runt kyrkan sedan medeltiden. Det finns dock ytterst få uppgifter om denna äldre kyrkogård. En Bengt Jönsson (d. på 1930-talet) ritade en karta efter hur han minns kyrkogården. Här ser man läget för Klockaresläkten Ausells gravplats (nr 8), prästsläkten Hells gravplats (nr 9), prosten Ausenius gravhäll (nr 2), sakristian (nr 3), vapenhuset (nr 6) och en ekonomibyggnad (nr 7). Runt kyrkogårdsmuren fanns tre portar; en mot prästgården, en mot Sjögård och en mot Görågård.

På en karta från 1871, se sidan 12, som visar ägoutbyte mellan gamla och nya kyrkogården ser man att den gamla kyrkogården i stort utgjordes av kvarteren söder om nuvarande kyrka, ungefär dagens kvarter 7-13. Precis väster om gamla kyrkogården byggdes det nya skolhuset. B-området är Prästgårdens mark, C-området ägdes av Klockaregården och D-området ägdes av Sjögård.

Utsnitt ur skifteskarta för No 1 Bossgård, No 1 Prestegården, No 1 Klockaregården, upprättad av Jacob Rudolf Fengamn 1869. Här syns den gamla kyrkan och den gamla kyrkogårdens utbredning. Prästgården och skolan är nu byggda. Lantmätareits historiska kartor.

Karta över den gamla kyrkan och kyrkogården ritad av Bengt Jönsson, så som han mindes den. Kulturmiljö Hallands ritningsarkiv.

På karta över Ägoutby, 1871, syns den nya kyrkan och utbredningen för den nya kyrkogården. Lantmätareits historiska kartor.

I kv 10 finns en äldre gravvård från tidigt 1700-tal och i kvarter 11 finns klockaresläkten Ausells familjegrav med gravvårdar från 1841 och framåt. Läget för den gamla kyrkan är utmärkt med ett kors. Bredvid korset finns fyra prästgravar som tillhör släkten Hell (kyrkoherdarna och bröderna Olof och Zakarias) vilka sägs ligga vid den norra sidan av gamla kyrkans kyrkoport, nära sakristian. Graven är utmärkt med fyra låga granitobelisker och en granitpelare med välvd överdel. Enligt uppgift har det funnits många gravar inne i gamla kyrkan. Prosten och prostinnan Ausenius grav sägs ha legat vid altaret och i sakristian ska kyrkoherde Olof Kjerrulf (+1750) ha legat begravd. Ausenius gravsten är idag placerad utomhus på nuvarande kyrkväggen, vid torningången.

Kyrkogården från 1875

När den nya kyrkan byggdes utökades kyrkogården betydligt, med tre tunnland mot norr och nordost. Byggnationen sammanföll troligen med en ökad befolkningstillväxt eftersom den nya kyrkan byggdes så stor, varför man troligen även såg ett behov av en större kyrkogård. Kyrkan låg längs den nya kyrkogårdens norra sida.

Vid invigningen 1875 hade kyrkogården en färdig planlösning som bestod av en mur med grindöppningar och trappor. Troligtvis fanns en trädkrans eftersom det finns en rest av denna mellan kvarter 1 och 2 samt ett träd i kvarter 18.

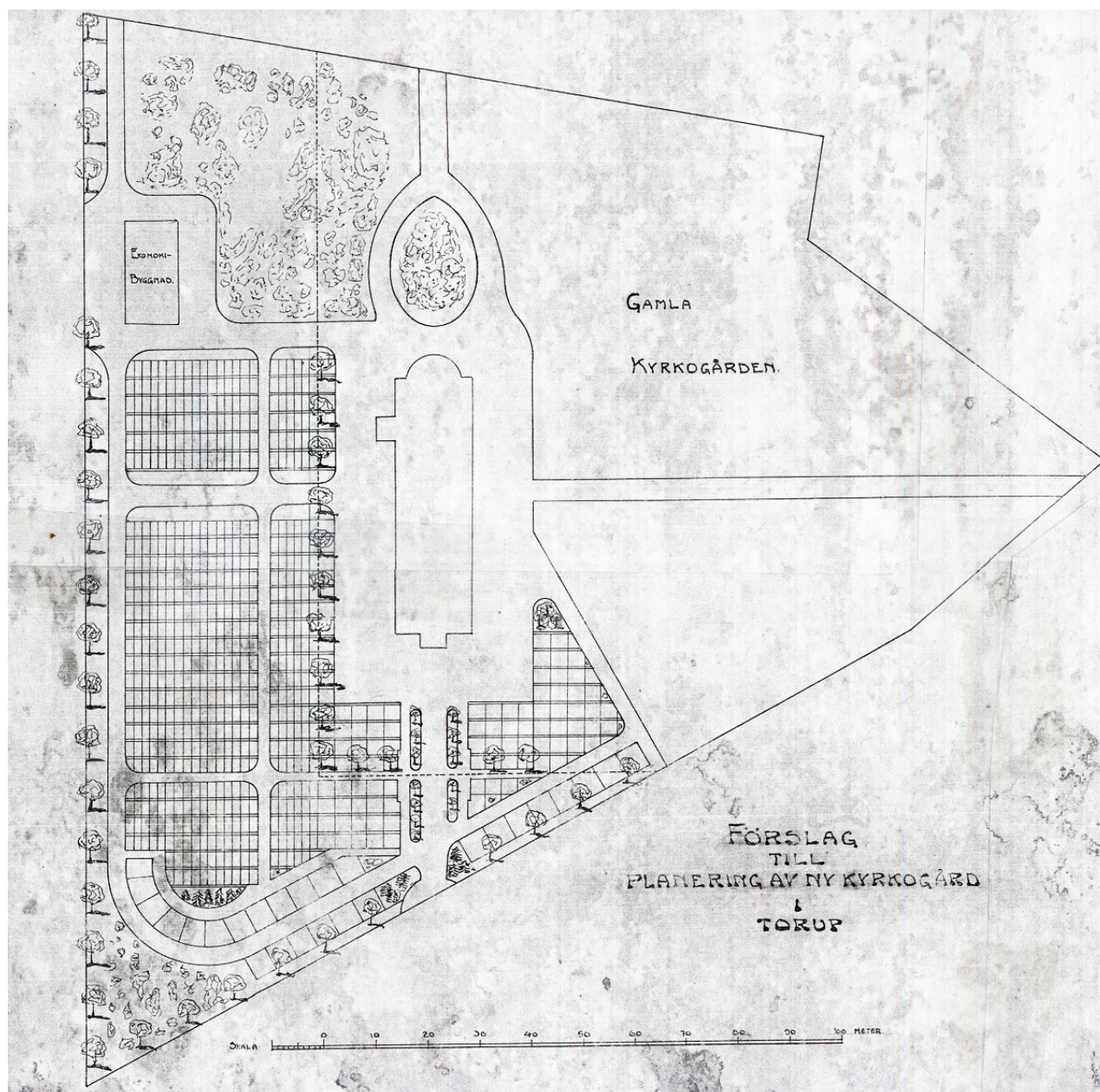
Till muren användes delvis sten från den gamla kyrkan. Enligt uppgift har norra muren anlagts senare än de andra murarna vilket kan tyda på att de gamla murarna runt den gamla kyrkogården behölls mot sydväst och öster. Enligt uppgift finns det stenrester i muren vid kv. 3 och 10 och det finns ännu stenar med kalkbruk i delar av kyrkogårdsmuren. Vid utvidgningen 1870 använde man också stenar som utfyllnadsmaterial bl.a. vid nordöstra delen av kyrkogården som tidigare var en sluttande backe.

Det finns ingen planritning över hur kvarteren delades in eller hur gravarna placerades på denna kyrkogård som invigdes 1875. På kartan för utvidgningen 1921, se nedan, har de befintliga delarna lämnats tomma.

Utvidgning av kyrkogården 1921

När man skulle bygga ett bårhus 1921 beslutades samtidigt att utvidga kyrkogården åt nordväst. Den avsöndrade marken från kyrkoherdebostället var på 0,9870 hektar jord. Troligtvis visar ritningen på sidan 13 denna utvidgning. En gränslinje stämmer överens med var den gamla kyrkogården slutade enligt äldre karta från 1875. Ritningen visar planeringen av nya kyrkogården. Arkitekt och årtal är okänt. Runt kyrkogårdens nya ytterkant finns en trädkrans inritad. Även längs kyrkans nordvästra sida finns en trädrad. Kvarteren avgränsas av grusgångar. Mellan den västra och östra grinden löper en mittaxel som delar sig och går på båda sidor kyrkan. Den västra delen är kantad av växtlighet. Vid kyrkans kor finns en oval plantering inritad. Det ser ut som att de nya kvarteren i slutningen ned mot prästgården planeras som park. Kvarteren närmast kyrkans norra långsida, i dagens kv. 18 och 21, användes som begravningsplats för mindre bemedlade.

Samtidigt som kyrkogården utvidgades byggdes ett bårhus i den nordöstra delen. Det ritades av byggmästare Adolf Nilsson, Nyebro. Det är väl även sannolikt att det var han som byggde huset.

Förslag till ny kyrkogård i Torup. Ej daterad eller signerad. Sannolikt inför utvidgningen 1921. Kulturmiljö Hallands arkiv.

Förändringar

På foton från 1930-talet ser man en frodig, nästan vildvuxen kyrkogård med mycket växtlighet. Gången från söder upp mot kyrkan ligger som en bred grusväg mellan kvarter med högt gräs.

På en flygbild från 1945 ser man att det ännu bara finns ett fåtal gravar i den nya kyrkogården. Delar av kvarter 20 och i 18-19 närmast kyrkan finns gravar. Idag sticker enstaka högre smalstenar upp bland de annars enhetliga låga stenarna från mitten och

senare delen av 1900-talet.

Ett nytt bårhus byggdes 1963 på platsen där det gamla bårhuset från 1921 låg. Byggnadsfirman Gunnar Knutsson stod för uppförandet. Ekonomibyggnaden intill bårhuset byggdes samtidigt i samma stil. Även detta hus hade tak täckt med hakfalsad kopparplåt.

I början av 1970-talet fanns det tällor planterade kring kyrkans grusgångar men de har blivit borttagna. På 1971-72 års gravkarta växer det betydligt

Flygbild över Torups kyrka och kyrkogård ca 1945. I vänstra kanten syns det gamla bårhuset från 1921. De stora ladorna på andra sidan vägen är troligen en brädgård, där Församlingshemmet står idag. Foto: Hyltevykort.se.

Kyrkogården ser mycket frodig ut på detta foto från ca 1930. Foto: Hyltevykort.se.

fler träd i trädkransen vid kyrkogårdsmuren.

1992 beslutas att anlägga en minneslund och en urnlund i norra delen av kyrkogården vilka blev klara 1993. Urngravsområdet är placerat på kullen vid bårhuset och i minneslundan ligger nedanför kullens norra sida, utmed en gång som löper runt kullen.

1998 besökte länsstyrelsen Drängsereds och Torups kyrkogårdar och konstaterade att man tagit bort många stenramar och ersatt dem med planteringslådor för blommor i plast eller aluminium, utan tillstånd från gravrättsinnehavarna. Länsstyrelsen beslutade att planteringslådorna skulle ligga ned-sänkta innanför gravramarna så att lådornas svarta kant skulle synas så lite som möjligt. Inga varumärken får synas. Beslutet gällde även Rydöbruks kyrkogård.

En trädvårdsplan upprättades av Klas Brunström, Hushållningssällskapet i Göteborg och Bohuslän, 2002. Sedan dess har arbeten utförts enligt denna.

2013 gavs tillstånd till att ta bort buskar längs gången från väster fram till tornet. Dessa skulle ersättas med 10 lindar som skulle planteras i par på var sida om gången som en allé.

2015 fick församlingen tillstånd att anlägga en ny

gång till urn- och minneslund från norr genom en öppning i muren.

2020 pågår arbete med att sätta upp enkla svartmålade smidestaket längs kyrkogårdens kanter, där höjdskillnaderna är påtagliga.

Arkeologi

Det finns inga utpekade kända fornlämningar på kyrkogården (enl. Fornsök, <https://app.raa.se/open/fornsok/>) Det skulle dock kunna finnas spår efter den gamla kyrkan under mark.

Norr om kyrkogården finns en minnessten (raä 26) som prosten Sven Ausenius lät resa över sin nästan tre år gamla son som drunknade. Överst på båda sidor av kalkstenen finns ett kerubansikte i relief. På ena sidan står IHS och på andra ERICUS ANSEN-TOLUS SPES AMPLA PARENTIBUS CLARIS LACUNAM \ RETROSUBJEKTAM ET MANU INFELICI EFFOSSAMQVE INNOCUE \ VITA SENSITINTEGRIT UM ANNO DINI MDC-CXXIII, XIX JUNII \ ATATIS TERTIO FERE.

Det ska enligt kulturmiljöprogrammet för Hylte kommun 1990 ha funnits en skans (försvarsanläggning) vid prästgården i Torup, numera förstörd genom grustäkt.

Bårhuset och ekonomibyggnaden uppfördes 1963. på kullen till höger om bårhuset anlades urnlundan under tidigt 1990-tal.

Vy från järnvägsstationen mot kyrkan och kyrkogården. Till vänster i bild ligger bageriet och till höger ett flerbostadshus.

Norr om kyrkogården ligger Torusp skola och nya bibliotek.

Nordost om kyrkogården, vid vägen mot Kinnared och Drängsered, tar bebyggelsen slut.

BESKRIVNING AV DAGENS KYRKOGRÅRD

Placering och omgivningar

Kyrkan ligger på en höjd nästan mitt i Torups samhälle i korsningen mellan viktiga landsvägar; väg 150 (Bosgårdsvägen) mot Falkenberg och vägen mot Drängsered och Kinnared (Prästgårdsvägen). En bit väster om kyrkan går Gamla Nissastigen som varit en viktig väg under lång tid. Mellan Gamla Nissastigen och kyrkogården går också järnvägen mellan Halmstad och Jönköping/Nässjö. Direkt väster om kyrkogården ligger församlingshemmet och blandad bebyggelse med villor och tvåvåningsradhus. I söder ligger de centrala delarna av samhället med äldre affärs- och bostadsfastigheter, gästgiveriet, järnvägsstationen och närmast kyrkogården bageri och café. I öster ligger prästgården vid Prästasjön. Prästgården byggdes 1862 och omges av en stor parkliknande trädgård kantad av ett trästaket. Boningshuset är en stor tvåvånings timmerbyggnad med gulmålad panel. Den ligger med utsikt mot Prästasjön. Huset flankeras av två friliggande mindre flygelbyggnader uppförda i timmer och även de klädda med gulmålad locklistpanel. Entrédörrarna har fint uformade så förstukvistar, s.k. bislag.

Precis norr om kyrkogården, vid infartsvägen från Prästgårdsvägen finns ekonomibyggnaderna som tillhör kyrkogården och därbortom ängsmark och en lantgård. Vid väg 150 ligger Torups skola alldeles intill kyrkogårdsmuren.

Öster om kyrkogården ligger villor på sluttningen mot Prästasjön. .

Omgärdning och entréer

Kyrkogården inramas av en kallmurad stenmur av olika höjd och utförande med blandade granitstenar i olika storlekar och form. Stenarna består av både naturstenar och råkylade granitblock. Vid södra ingången är en bit av muren skapad av små raka granitblock från sönderbrutna gravramar. I öster, liksom delar av västra sidan, ligger kyrkogården på en högre nivå än vägen nedanför varför muren är utförd som en stödmur.

Totalt finns sex entréer till kyrkogården. En av de mest betydande är placerad i väster och leder fram till kyrktornet. Här finns en dubbel svartmålad smidesgrind mellan grindstolpar i form av kraftiga granitpelare med pyramidformade överdelar. Det finns ytterligare en ingång i västra muren mellan kvarter 13 och 15 i form av en mindre enkelgrind i smide mellan grindstolpar i sten.

I kyrkogårdens södra spets, mot samhällets centrala delar, finns också en bred dubbel svartmålad smidesgrind mellan grindstolpar i form av kraftiga granitpelare med pyramidformade överdelar likt den mot väster. Innanför grinden finns en lång grusgång fram till kyrkans sydport. En liknande grind finns i öster mot prästgården. Innanför denna grind finns en granittrappa med en svartmålat enkelt smidesräcke.

Vid bårhuset och platsen med ekonomibyggnader i norr finns en bred ingång i muren. Dubbelgrinden är lägre än de äldre och av modernare typ mellan grindstolpar i sten med flack överdel. Grindarna är ritade av prosten G. Roudén. På norra sidan, i slutningen ned mot Prästgårdsvägen, finns även en sen-tida öppning i muren utan grind.

Grinden och trappan i öster vid prästgården.

Den mindre grinden i väster.

Modernare grind vid bårhuset i nordöstra hörnet.

Mot Bostgårdsvägen/väg 150 är ligger en låg kallmurad skalmur och trädkrans.

Gången från västgrinden till prästgårdne öst, bilden nedan, utgör en mittaxel genom kyrkogården.

Planform och gångvägssystem

Kyrkogården ligger på en höjd som sluttar mot söder och öster. De gräsklädda kvarteren är terrasserade i de brantaste sluttningarna.

Kyrkogården har en oregelbunden form med en spetsig avslutning i söder. Kyrkan är placerad i NO/SV riktning i en mittaxel mellan sydvästra ingången och prästgården i nordost. Det finns även en tväraxel i sydostlig-nordvästlig riktning med en bred gång mellan kyrkans södra port till och den södra ingången. Norr om kyrkan fortsätter denna axel med en något smalare grusgång som avslutas innan den når kyrkogårdsmuren. Det finns istället en bredare gång från en grind längre mot nordost och området vid bårhuset.

De många kvarteren är oregelbundna och ligger utplacerade runt kyrkan. De avgränsas ofta av smalare grusgångar men även av gräsytor och gräsbeväxta gångar. De flesta gångarna är grusbelagda utom mittaxeln i NO/SV riktning som är asfalterad. I minnes- och urnlundsområdet är gångarna även belagda med gatsten.

Gången mellan kyrkan och den södra grinden är allékantad och utgör en viktig axel genom kyrkogården. Gångarna är alsfalterade. I urnlunden är gångarna lagda med smågatsten.

Vegetation

Kyrkogården har en trädvårdsplan, upprättad av Klas Brunström, Hushållningssällskapet i Göteborg och Bohuslän, 2002. Den har inneburit ett förnyelsearbete av trädbeståndet.

Trädkransen varierar i täthet och av olika trädslag. Det finns ingen trädkrans längs södra kyrkogårdsmuren men enstaka högre, äldre träd som ask och lönn står utanför muren. Längs södra muren, i kvarter 10, finns även frodiga snö-bärs- och syrenhäcksbuskage som också skapar rumslighet och bildar en tydlig avgränsning.

Mellan kvarter 1 och 2 växer en rad av höga träd av bl.a. lönn och alm, vilka kan vara en rest av en äldre trädkrans som markerar kyrkogårdens gräns 1875-1921. Ett av dessa träd från den gamla trädkransen finns också kvar i kvarter 18.

Gången mellan södra ingången och kyrkans sydport kantas av en allé av hamlade lindar. Längs gången mellan västra grinden och kyrktornet finns alléliknande planteringar med runda rabatter i vilka större prydnadsbuskar eller träd växer. I rundeln vid koret växer också prydnadsbuskar och perennrabatter. I mitten står ett litet träd med en skylt med texten: Ro-ger Ekberg Kyrkoherde 1982-2014. Längs gången från ekonomibyggnaderna i norr växer låga klippta häckar.

I övrigt är vegetationen sparsam. Det finns enstaka buskar vid enskilda gravar som växt sig större och blir en del av kvarterets och/eller kyrkogårdsdelen karaktär. Vid korset över gamla kyrkan finns två större rhododendronbuskar. I kvarter 13 finns en kvadratisk plats som omgärdas av en hög klippt häck. I östra delen av östra delen av kv. 14, vid serviceplatsen, växer också höga prydnadsbuskar.

Den del av kyrkogården där urn- och minneslunden finns präglas av i högre grad av växtlighet än den övriga kyrkogården. Vid ekonomibyggnaderna växer barrbuskar och hortensia. Längs norra muren växer björk och en. På några partier på kullens sluttningar växer marktäckande buskage och några högre tallar. Själva minneslunden ramar in av diverse olika buskar. De enskilda gravarna har också genomgående mer rika planteringar.

Överst: Trädkransen mot öster. Mitten: trädrad mellan kvarter 1 och 2. Nederst: barrbuskar vid korset över gamla kyrkan i kvarter 11.

Bårhuset och ekonomibyggnaden från 1963 bildar en fin enhet.

Äldre ekonomibyggnad nordost om kyrkogården.

Nyare och större ekonomibyggnad vid kyrkogårdens nordöstra sida.

Byggnader

Församlingshemmet ligger väster om kyrkogården, på andra sidan Bosgårdsvägen. Det byggdes 1987 på Bjälkagård där det tidigare legat en brädgård, vilken syns på flygbilden på sidan 14. Församlingshemmet är en stor vitputsad envåningsbyggnad. Den är symmetriskt uppbyggd med huvudentrén mitt på byggnadens nordöstra sida, mot kyrkan, och två sammanbyggda flyglar vid sidorna. Baksidan har några mindre utbyggnader. Sadeltaget är täckt med tvåårigt svart tegel. Fönstren har vitmålade foder och lister. Parkeringsplatsen för besökare till kyrka, kyrkogård och församlingshem ligger framför församlingshemmet vid Bosgårdsvägen/väg 150.

Bårhuset ligger i den nordöstra delen av kyrkogården. Det ritades 1963 av den lokale byggmästaren Adolf Nilsson, Nyebro, som ligger några kilometer sydväst om Torup. Det är en mindre byggnad med spritputsade vita fasader och ett brant sadeltak med hakfalsad kopparplåt. Entréporten mot väster utgörs av en kopparklädd pardörr. På östra sidan finns ett högt och smalt enluftsöfster med brunmålade lister och foder.

Ekonomibyggnaderna ligger i eller utanför det nordöstra hörnet av kyrkogården. Intill bårhuset ligger en liten ekonomibyggnad byggd samtidigt som bårhuset (1963) i samma stil. Fasaderna är spritputsade. Sadeltaget är betydligt flackare. Det var ursprungligen täckt med kopparplåt likt bårhuset men är numera täckt med en mörk korrugerad plåt. I väster mot kyrkogården finns en koppardörr. Övriga dörrar, tre mot söder och två portar mot norr, är i brunmålat trä. Utanför kyrkogården, i slutet av uppfartsvägen från Prästgårdsvägen ligger två andra ekonomibyggnader vid en stor grusad plan. Ett av dem är ett äldre mindre hus med gråmålad träfasad och flackt sadeltak med mörk korrugerad plåt. Här finns också en större länga från 2000-talet, med träpanel målad i ljusgrå kulör och sadeltak med mörk pannplåt.

Gravkvarterens karaktär

Kvarter 1-2

Kvarter 1-2 ligger nordost om kyrkan i närheten av minnes- och urnlunden. Kvarter 2 tillkom 1875 och kvarter 1 skapades 1921 varför de skiljs åt av en rad med äldre träd som kan vara en rest av den gamla trädkransen. Kvarteren ligger i sluttningen mellan kyrkan och prästgården. Marken är gräsbeväxt och terrasserad med mjukt böljande gräsgradängar ned mot öster. Gravarna ligger i rader i nordväst-sydostlig riktning och är vända mot nordost.

I kvarter 1 finns främst enhetliga låga raka rader och led av stående gravvårdar i sten från några årtionden in på 1900-talet och framåt. Närmast gången i sydväst finns dock en rad med högre korsformade vårdar. I kvarter 2 är de äldsta gravarna från 1890-talet. Flera av dem är monumentala stora påkostade gravar med stenram. I sluttningen längst i nordost närmast prästgården finns några prästgravar.

Vid de enskilda gravarna finns vanliga rabatter med stenram eller i nedsänkta planteringslådor men de äldre gravvårdar saknar ofta rabatt. Här finns enstaka buskar vid gravarna.

I kvarter 2 finns många påkostade familjegravar från tidigt 1900-tal.

Kvarter 1 präglas av enhetliga låga stenvårdar från mitten av 1900-talet men längs västra gången står flera högre korsformade gravvårdar.

Alldeles intill gången ligger några barngravar.

Kvarter 3-4

Kvarter 3-4 ligger som en smal gräsremsa med tre gravrader längs den nordöstra sidan av kyrkogården mellan en grusgång och kyrkogårdsmuren. Här finns enstaka träd i trädkransen men i övrigt är vegetationen sparsam. Gravvårdarna ligger i ojämna rader, på olika avstånd från varandra och är vända både mot öster och väster. De flesta vårdarna hör till de låga stående modernistiska stenvårdarna men här finns också enstaka äldre stenar som är högre, men det finns även några liggande. En del har stenram. Precis intill grusgångens kant finns några små liggande rektangulära stenar vid barngravar.

Kvarter 3 och 4 utgörs av två mer eller mindre raka rader längs kyrkogårdens östra kant.

Kvarter 5-11

Kvarter 5-11 breder ut sig över sluttningen mot öster och söder. Utöver grusgången som skiljer kvarter 9-10 från övriga finns inga tydliga gränser mellan kvarteren. Gravvårdarna ligger i ojämna rader, på lite olika avstånd från varandra. I sluttningen mot nordost (kvarter 5-7) är raderna överlag i nordväst-sydöstlig riktning. Övriga kvarter som ligger i sluttningen mot sydost är raderna i stort i nordost-sydvästlig riktning. Det finns dock oregelbundenheter inom kvarteren och raderna. I kvarter 7 är gravarna vända mot väster, i kv 5-6 mot öster medan i övriga kvarter åt olika håll.

Området upplevs därför nästan som en sammanhållen massa, likt en skog av gravvårdar utströdda över sluttningen. Ett karaktärsdrag är också den stora blandningen av gravvårdar beträffande storlek, utformning och placering.

Gravarna härrör från 1880-talet till nutid, men de flesta är från 1940 till 1990-tal. De yngre enhetliga vårdarna utgör ett stort antal framför allt i kvarter 5-6, men de äldre högresta vårdarna dominerar ändå över kvarteren och dess karaktär. De äldre finns utspridda över hela området men med en viss kon-

Kvarter 5-8 ligger på sluttningen mot öster.

Delar av kvarter 5-6 karakteriseras av enhetliga rader av modernistiska gravvårdar.

I kvarter 11 ligger några av de pampiga familjegravar med stenstaket som utmärker Torups kyrkogård jämfört med de flesta andra kyrkogårdar.

centration av större och högre monumentala stenar längs gångarna. Det finns flera stenramar och även någon med sten- eller smidesstaket, vilka är utmärkande för Torups kyrkogård. Det finns även några liggande vårdar.

Vegetationen vid gravarna är sparsam med enstaka barr- och rhododendronbuskar. Vid de enskilda gravarna finns vanliga rabatter med stenram eller i nedsänkta planteringslådor och enstaka buskar men de äldre gravvårdar saknar ofta rabatt.

Längs den allékantade gånen i sydväst står rader av höga smalstenar från tidigt 1900-tal. Nedan: en stor variation av gravvårdar i kvarter 9-10.

Kvarter 12-13

Kvarter 12 och 13 utgör en triangulär sluttande gräsyta i södra delen av kyrkogården. Kvarteren är en del av det ursprungliga kyrkogårdsområdet och ramas in av kyrkogårdsmuren med trädkrans samt allékantade grusgångar. Gravarna är placerade mer eller mindre oregelbundna rader i väst-östlig riktning. Gravarna är vända både mot söder och norr och vårdarna är av olika ålder, storlek och utförande. Ett karaktärsdrag är därför oregelbundenhet som ofta präglar äldre kyrkogårdar.

I den södra spetsen liksom i den norra delen samt längs gången ligger större, äldre monumentala vårdar samlade. Flera av dessa har stenram. I den norra delen har också några av kyrkogårdens största familjegravar med stenstaket som är utmärkande för Torups kyrkogård.

Gravarna kommer främst från första halvan av 1900-talet, men det finns enstaka från sent 1800-tal i kvarter 13. Det finns också områden, främst i kvarter 12, som domineras av modernismens låga enhetliga stenvårdar från 1940-50-talen och framåt.

Vegetationen vid gravarna är sparsam. Vid de enskilda gravarna finns vanliga rabatter med stenram eller i nedsänkta planteringslådor och enstaka buskar men de äldre gravvårdar saknar ofta rabatt.

Kvarter 12 i sluttningen mot söder är oregelbundet belagt med många vårdar från mitten av 1900-talet men även högre äldre smaltenar.

I norra delen av kvarter 13 ligger flera monumentala gravar med staket av sten eller smide.

Kvarter 14 har en blandning av vårdar från främst 1930-50-talen.

Kvarter 14 präglas också av planteringarna längs västgången.

Kvarter 14-15

Kvarter 14-15 ligger intill kyrkans sydvästra hörn. Kvarter 15 består av en enkel gravrad längs den västra kyrkogårdsmuren och skiljs från kvarter 14 av en smal grusgång. I kvarter 14 finns flera raka gravrader i nord-sydlig riktning. De tätt liggande gravarna ligger regelbundet och alla vårdar är vända mot sydost. Den huvudsakliga karaktären är därför regelbundenhet och ordning.

I kvarter 15 och västra delen av kvarter 14 finns bara modernistiska enhetliga stående låga stenvårdar. I kvarter 15 är de från 1940-talet medan kvarter 14 har en större blandning främst från 1930-50-talen. I den sydöstra delen finns större variation, flera lite mer påkostade och högre gravvårdar i olika former från 1920-tal och framåt.

I det sydöstra hörnet närmast kyrkans sydport består av en gräsyta med prydnadsbuskar samt en serviceplats. Längs gången norr om kvarteret ligger rabatter och prydnadsbuskar som kantar gången från kyrkogårdens västra grind till kyrktornet. Vid de enskilda gravarna finns vanliga rabatter med stenram eller i nedsänkta planteringslådor vid de yngre gravarna men de äldre gravvårdar saknar ofta rabatt.

Kvarter 15 utgörs av en rad enhetliga vårdar från 1940-talet längs den västra muren.

Kvarter 16-17 består av två rader av enehlita vådar från sent 1930-70-tal.

Kvarter 16-17

Kvarter 16-17 hör till den del som utvidgades 1921 och utgörs av två rader av gravar längs den sydvästra kyrkogårdsmuren. Kvarteren präglas av ordning, regelbundenhet, öppenhet och enhetlighet. Raderna ligger på relativt stort avstånd ifrån varandra och det är även större avstånd mellan de enskilda gravplatserna än i övriga kvarter. Alla gravar är vända mot nordost.

Här finns enhetliga låga stående gravvårdar i sten. De äldsta i söder är från 1930-40-talen medan de i norr kommer från 1960-70-talen.

Växtlighet saknas utöver trädkransen som ligger en bit bortom gravraderna.

Raderna står på stort avstånd från varandra.

I kvarter 18 står gravarna på raka led.

Kvarter 18-23

Dessa kvarter hör till största del till det område som utvidgades 1921. Två träd återstår ännu av den trädkrans som ramade in kyrkogården innan 1921. Kvarteren ligger norr och nordväst om kyrkan och inramas i norr och väster av trädkrans med kyrkogårdsmur och i öster av en häck längs en grusgång. Längs kyrkan löper en bred grusgång. Kvarteren delas in av grusgångar utom kvarter 18 och 19 som hänger ihop liksom 20 och 21.

Även dessa kvarter präglas av regelbundenhet, enhetlighet och öppenhet även om gravarna ligger tätare här. Gravarna står i raka rader i nordväst-sydöstlig riktning. De allra flesta är vända mot nordost, men i kvarter 22-23 är de vända mot sydväst. Kvarter 18 utmärker sig från övriga kvarter då gravvårdarna står i raka led även i nordost-sydvästlig riktning.

Till vänster: kvarter 19 där det ännu finns några gravramar kvar. Nedan: Kvarter 20 med flera äldre gravvårdar från 1920-talet bland de annars enhetliga sentida vårdarna från 1960-2000-tal.

Här finns främst modernismens enhetliga låga vårdar i sten från 1930-40-tal och framåt. I kvarter 20-21 finns enstaka högre smalstenar från 1920-talet som sticker upp över den annars enhetliga massan. I kvarter 19 finns också enstaka breda vårdar med stenramar.

I kvarter 22-23 finns de yngsta gravvårdarna. Dessa är små och låga med en mer individuell form än tidigare. Halva kvarter 22 är ännu obelagd och består av en tom gräsyta.

Utöver trädkransen är vegetationen sparsam. Längs gången från kyrkogårdens västra grind till kyrktornet i kvarter 18-19 ligger rabatter och prydnadsbuskar. Kvarter 22-23 avgränsas mot nordost av en låg klippt häck. Vid de enskilda gravarna finns vanliga rabatter med stenram eller i nedsänkta planteringslådor vid de yngre gravarna men de äldre gravvårdar saknar ofta rabatt.

Till höger: Kvarter 23 med gravar från sent 1900- tidigt 2000-tal, nedan: Kvarter 22 med sentida gravar med en större variation i formspråket än tidigare epoker.

Kvarter 21 med gravar i överalg enhetlig stil från sent 1930-80-tal.

Urnlunden är placerad på en kulle med stenlagda gångar som följer sluttnignarnas rundning.

I urnlunden finns liggande stervärdar. Gravarna är ofta rikigt smyckade med lyktor och växter.

Kvarter 24-25 och Minneslunden

Kvarter 25 är ännu inte taget i bruk utan består av en öppen gräsyta kantad av kyrkogårdsmuren och en gles trädkrans.

Kvarter 24 utgörs av ett urngravsområde som planerades under tidigt 1990-tal. Det avviker tydligt från övriga kvarter på kyrkogården. Det ligger på en kulle där gravarna ligger tätt längs stenlagda gångar som följer kullens rundning i terrasser. Norr om kullen på något slätare mark finns även lätt böjda gravrader för urnsättning

Tre gatustensbelagda gångar med trappor leder upp till toppen till en meditations- och utsiktsplats. Den består av en rund stenlagd yta med tre parksoffor. I mitten står ett träd.

Gravvårdarna härrör från 1990-2010-talet och utgörs av liggande stenar. De har en mer individuell utformning än tidigare; rektangulära, oregelbundna eller naturstensformade, polerade eller obehandlade. Gravarna är ofta rikligt utsmyckad med lyktor, växtlighet och andra typer av dekorationer.

Nedanfö kullen ligger minneslunden från tidigt 1990-tal. Den ligger utmed den stenlagda gången som löper runt kullen. Närmast kullen finns en halvcirkelformad, grästäckt jordningsyta som ramas in av en murad kvaderstenslagd stödmur mot kullen. Vid denna mur står två stenbänkar. Minneslundens mittpunkt utgörs av en halvcirkelformad damm runt vilken finns en grustäckt plats för medhavda blommor. På gångens norra sida står en parkbänk skyddad av en frodig skyddsplantering med buskar som bergtall, ölandstok, marktäckande skugggröna och rosor.

Ovan: I kvarter 25 finns ännu inga gravar. Nedan: Minneslunden.

Den äldsta vården hänger på kyrkans vägg med en lång text på latin: Här vilar benen av den salige himla-innevånaren magister Sven Ausenius från Ahs socken i Östergötland. Kyrkoherde i Torup. Kontraktsprost i Halmstad-Årstadts kontrakt. Berömd genom kunskaper i nio språk och andliga och världsliga ting. Genom sju års resor i Europa, genom avslående från honom i Rom erbjudanden kardinalsverdighet. Genom sin beprövade trohet mot Konung Karl XI, då danskarna besegrades vid Trönninge, genom halländska prästerskapets kallelse till biskopsämbetet. Han avled den 15 december 1678 i sitt 61 år. Och hans äldla maka Ingrid Rubenia, moder till genom dygderna berömda barn. hon sörjde i 34 år sin make i Kyrkobil tåligt bärande sina lidandens som änka. Anbefallande sina tårar åt Gud avled hon saligt den 22 november 1712 i sitt 75 levnadsår. Vandrare, vem du än är, efterikna dem i dygd. Kränk ej deras grav.

Den äldsta gravvården ute på kyrkogården står i kvarter 10 och är från tidigt 1700-tal.

Gravvårdstyper

Ålder och form

Torup är en stor kyrkogård med ett stort antal gravvårdar. Det finns ytterst få gravvårdar från tiden före den nuvarande kyrkan byggdes 1870-71 och tro- ligen omdanades kyrkogården betydligt vid denna tid. De äldsta vårdarna finns utströdda över kvarten söder om kyrkan som hör till den ursprungliga kyrkogården. Den äldsta vården fanns tidigare inne i den gamla kyrkan men sitter nu på tornets västvägg. Det är en stor röd kalkstenshäll tillhörande Sven Ausenius, död 1678, och hans fru Ingrid Rubenia, död 1712. I kvarter 11 finns några resta små obelisker som markerar prästfamiljen Hells gravplats, som låg inne i den gamla medeltida kyrkan. Det ska även ha funnits många gravrester när man grävt nya gravar i kvarter 10.

Den näst äldsta vården är från 1703-04 i kvarter 10, vilket inte är dess ursprungliga plats. Det är en lågt stående granitvård med handinhuggen och vitt- rad text.

Utöver dessa kommer de äldsta gravvårdarna från 1800-talet. I klockaresläkten Ausells familjegrav (kvarter 11:178-181) finns två kalkstenshällarna med ovanligt vackra dekorer även om delar av dem har vittrat bort. I samma grav står en ålderdomlig tunn röd granitvård över organisteleven Joh. Em Ausell, död 1841. Denna typ av vård finns på många kyrkogårdar i grannsocknarna. Här finns även två lig- gande granitstenhällar; en över Anna Charlotta död 1853 och en över organisten Olof död 1892. Släkten verkade som klockare i 162 år över fyra generationer.

Den höga smalstenen över kyrkoherde Andreas Beckman, död 1858 (kvarter 8: 8) hör också till de äldre liksom stenen över prosten och kyrkoherden Johan August Johansson, död 1888 (kvarter 4:60-61).

De olika gravvårdstyperna på kyrkogården följer i huvudsak de nationella strömningarna. Den vanli- gaste stilen bland de äldre vårdarna är stående, höga smalstenar från 1880-talet fram till tidigt 1900-tal som är helt eller delvis polerade. Andra ålderdomliga former är bautastener vilka representerar nationalro- mantiken som kom i slutet av 1800-talet. Den knöt an till de fornnordiska rötterna med runskrift och grovhuggna ytor. Under slutet av 1800-talet var stor- leken på gravstenen en statussymbol och storleken

Klockaresläkten Ausells familjegrav med ålderdomliga gravvårdar från 1800-talet.

Ovan t. v.: Dessa fem små obelisker markerar släkten Hells gravara som en gång fanns inne i den medleitda kyrkan som låg på platsen. (Kvarter 11)

Nedan t.v.: gravvård över kyrkoherde Andreas Beckman, död 1858 (kvarter 8: 8)

Ovan: Gravvård mellan två avbrutna trädstammar, över hemmansägaren Peter Andersson 1867-1926 och hustrun Johanna Andersson 1846-1936 (14:36-37)

J.B. Johanssons monumentala familjegrav. (13:307-310)

Landtbrukaren Johs Jönns Familjegrav med sirligt smidesstaket. (13:271-274)

Emil Åkerbergs familjegrav med ståtlig gravvård och inhägnad. (2:52-54)

ökade med familjens förmögenhet.

Det finns även en hel del korsformade gravstenar. I kvarter 1 är dessa samlade i en rad.

Två vårdar i form av en bruten trädstam är representerade (kvarter 14:36-37 och kvarter 10:73-75). Den avbrutna trädstammen finns runt om i landet men är inte vanligt förekommande i Hallands inland. Stammen symboliserar en hejdad livsgärning och nationalromantikens önskan att vara nära naturen.

Efterkrigstidens gravvårdar med en strikt klassicistisk prägel finns rikligt representerade nästan på hela kyrkogården. De karaktäriseras av enkla former, släta ytor, stående, låga kvadratiske eller rektangulära stenar med kolonner, pilastrar, voluter, stenkulor eller friser på vårdarna. Dekoren har ofta bladrankor, facklor och urnor. En del av dessa har bevarade stenramar.

I kvarter 22-24 finns bara sentida gravar, från årtiondena kring 2000. De är till största delen i urngravar med små vårdar som står relativt tätt. Kremering och gravsättning i urnor i stället för kistor har medfört mindre gravplatser och därmed mindre gravvårdar. Urnvårdarna är rektangulära, naturstensformade eller oregelbundna och visar ofta en större individualitet än tidigare. Typografin förenklades ytterligare och det blev vanligt att sätta metallbokstäver på stenen i stället för gravering. Titlar är ofta borta. Det blev också vanligt med gravinnehavarens namnunderskrift för att ge en personlig prägel på stenen. Dekoren utgörs ofta av kors, blomslangor och naturmotiv. Andra dekorer är symboler för intressen eller yrken som t ex dragspel och katt.

Många stenramar, gjutjärnsstaket och gjutjärnskors har tagits bort men utmärkande för Torups kyrkogård är ändå det ovanligt stora antalet bevarade ståtliga sten- och smidesstaket. Dessa finns ofta samlade i grupper bl.a. i kvarter 11 och 13. Gjutjärnsprydnader hade sin glansperiod under 1840-1885-talen och de få bevarade gjutjärnsstaketen är av stort konstnärligt värde.

Den största graven på kyrkogården är den monumentala familjegravplatsen tillhör häradsdomare Johan Bernhard Johansson, död 1949. (kvarter 13 307-310) Han var lantbrukare men innehade även

T. v.: Isak Perssons familjegrav är utformad som en enhet med gravvård och inhägnad. (14:89-91)

många andra viktiga positioner i samhället, både på lokal, regional och riksnivå. Bland annat var han nämndeman, häradsdomare, ledamot av hushållningssällskapets förvaltningsutskott och senare även vice ordförande, ordförande i Hallands skytteförbund, Hallands län skogsvårdsstyrelse, ordförande i styrelsen för Allmänna brandförsäkringsverket för byggnader på landet. Han var även ledamot av Första kammaren i riksdagen under 1919-1949, jordbruksminister 1928. Han var under åren 1941 till 1949 ordförande i statsutskottet där han spelade en viktig roll i den svenska politiken under krigsåren.

En monumental familjegrav med ett sirligt, svartmålat gjutjärnsstaket med växtslingedekor tillhör hemmansägaren och nämndemannen Bengt Larsson, död 1890 (kvarter 10:157-61). Ett likadant staket omgärdar gravplatsen till Emil Johansson död 1954 och hans fru Ida som dog 1918 (nr 271-74, kv. 13).

Emil Åkerbergs familjegrav från Brännö (kvarter 1:52-54) omgärdas av stenstolpar sammanlänkade av gjutjärnslänkar.

Stenramar finns mestadels längs gångarna i kvarteren söder om kyrkan. Det finns ett fåtal stenramar utformade till en enhet med låga, kraftiga och breda gravstenar. Stilen kom runt 1910-talet och ofta hade de en välarbetad stenram och klassicistisk ornamentik med kannelyrer, voluter, kolonner samt stenkulor och urnor.

Material

Det vanligaste materialet på vårdarna är granit av olika slag men diabas, marmor, kalksten förekommer liksom gjut- och smidesjärn. Rödflammig Hallandsgnejs förekommer främst på yngre stenar. Hallandsgnejsen kommer bl.a. från trakterna kring Getinge, Steninge och Slöinge. Bland äldre vårdar är stenen ofta slät med helt eller delvis polerad framsida och på yngre vårdar är stenen ofta helt blank, mattpolerad, råslammad eller obearbetad. Idag sker utvinning av grå granit till stor del från Bohuslän och Skåne. Rödgrå och blåbrun granit bryts i Bohuslän och Småland. Röd granit kommer i huvudsak från Bohuslän, Skåne och Småland men även från Uppland och Västergötland. Diabas (svart granit) bryts till största delen i norra Skåne och södra Småland. Det finns inga gjutjärnskors bevarade.

Barngrav över Josef Karlsson som bara levde 10 år. (7:95-96)

Även små och enkla gravvårdar är viktiga att bevara. Här över Klara Benjaminsson som levde 1882-1934. (21:63)

Unik vård av betong och smala textremosr ikoppar, över familjen Hjelmström, troligen från 1940-50-tal. (3:58-59)

På gravvården över prosten Rouden och hans fru finns inskriptionen Välsignat vare ert minne Jag är uppståndelsen och livet. På stenens baksida står Herre är min herde (1:3B)

På denna lilla vård står: Till minne av Johan Rudolf Ols-son 1897-död genom olyckshändelse 1916 (13: 161)

Inskriptioner

Inskriptionerna på vårdarna består oftast av titel, namn, födelse- och dödsdatum samt ibland gårdsnamn eller ortnamn och en hänvisning till en psalmvers eller bibeltext. Många gravar är familjegravar.

Präster i pastoratet har främst begravts på Torups kyrkogård varför det finns fem prästgravar, bl.a. Gunnar Rouden, kv. 1. Komminister C. Magnus Åborg, +1883, kv. 10. Prosten Johan Gadd, +1926, kv. 11, nr 200-201. Andra titlar som är förknippade med kyrkan är organist, kantorn, kyrkovaktmästare.

Titlar förknippade med jord- och lantbruk är vanligast såsom hemmansägare, lantbrukare och torpare. Här finns hantverkare såsom byggmästaren, skräddarmästare, smidesmästaren, urmakaren och kopparslagare. Andra yrken som visar på en livlig verksamhet i det äldre samhället är trävaruhandlanden, järnhandlare, nämndeman, häradsdomare, inspektoren, god-sägare och fabrikören. Järnvägen finns också representerad med stationsföreståndare och f.d. banvakten. Här finns även folkskollärare, lärare, studeranden och ett av få kvinnliga yrken; lärarinnorna. Kvinnor nämns annars främst i ur sin sociala status såsom moder, hemmadottern, moster och änka, husbondeenkan. Det finns även många syskon som levt tillsammans och begravts under samma sten. Barngravar var mindre och enkla i sin utformning och ofta har man bara skrivit ut förnamnet på gravstenen. Vanligt förekommande var att barnen begravdes med sin mor, då de ofta dog i samma sjukdom.

Inskriptioner i övrigt förekommer oftare på Torups kyrkogård än det gör på de flesta andra landsbygdskyrkogårdar i Halland. Några exempel är "Åt den älskade djupt saknade egnades vårdens af sörjande vän" och "Högt älskad i livet, djupt saknad i döden". En del kan vara psalmverser eller med religiös anknytning såsom "I Kristi sår jag somnar in, de rena mig synder. Ja Kristi död och dyra blod. Det är mitt liv, min borgen god", "I dina milda händer, jag anbefaller mig", "Nu all min håg jag vänder o Jesu Kristi, till dig", "På jorden korset i himlen Palmen". Det finns även andra som berättar om hur döden skedde såsom "Död ge-nom olyckshändelse" och "Vi hann ej säga dig farväl ty döden kom så fort. Men vi skall minnas och älska dig som vi alltid gjort. Vilar på annan plats. Vid Estoniaolyckan".

Skador

Den vanligast skadan på gravstenarna är rikligt förekommande påväxt i form av lav, mossa och alger och ibland även mossor, vilket gör det svårt att läsa texterna. Texten vittrar bort på ett fåtal ålderdomliga vårdar t ex 1703-tals vårdan i kv. 10, den tunna granitvårdan samt de två liggande kalkstenshällarna på Ausells gravplats (kv. 11) är sönderspruckna och vitttrar svårt. Inhägnader i järn är något rostiga.

En del gravvårdar har fått läggas ned efter att ha rovtryckts och visat sig vara instabila. Andra har stabiliserats provisoriskt för att inte riskera falla.

Många stenramar har tagits bort genom åren. Det kan försvåra läsbarheten av familjegravar med flera olika stenar som en gång stått tillsammans i samma ram. För vårdar i jugendstil har gravvårdens helhet och estetik påverkats negativt.

Borttagna gravstenar som bevarats står uppradade längs norra muren.

Övrigt

Belysningen är enhetlig och finns över hela kyrkogården. Den består av höga gråmålade metallstolpar med matta glaskupor och metallhuvor överst. Minnes- och urnlunden har armaturer av äldre modell med svarta metallstolpar, genomskinliga glashuslykter och svarta metallhuvor.

Det finns några serviceplatser ute på kyrkogården i kv. 1, 5, 11, 14, 18-19, 22. De har varit häckomgärdade men nu pågår ett arbete med att bygga skärmar av trä runt platserna. De har plattsatt mark, vattenkran, vasställ, soptunnor.

Här och var finns bänkar utplacerade med lite olika utförande.

De vanligaste skadorna är påväxt av olika slag, samt instabilitet. Vården ovan har stabiliserats provisoriskt i stående läge. (13:68)

Den lilla obeliskens har demonterats och den övre stenen har lagts ned framför fundamentet. (10:82-84)

T.v.: På toppen av kullen i urnlunden står en grupp bänkar. Här finns också gatlykter av gammaldags modell.

Kvarteren öster och söder om kyrkan hör till den äldsta delen, från medeltid och 1875. Här kvarter 5 och 6.

Kvarter 20 hör till den modernistiska delen av kyrkogården som utvidgades 1921.

Urnlunden på kullen i det nordöstra hörnet anlades 1991. i bakgrunden syns bårhuset och ekonomibyggnader,

SAMMANFATTANDE KARAKTÄRISTIK

Torup är en av de största socknarna i Halland och det speglar sig även i kyrkogården. Den är stor till ytan med många gravar. Här finns en del äldre gravvårdar av monumental art med sten- och smidesstaket likt stora kyrkogårdar i städerna. Kyrkogården ligger mitt i samhället på en höjd med den ståtliga kyrkan från 1875 på krönet. Kyrkogården inramas av en låg kallmurad stenmur som på vissa partier går över i en stödmur pga de olika höjdskillnaderna. De något oregelbundna grästäckta kvarteren delas i av grusade gångar, varav de största är allékantade.

Dagens kyrkogård tycks till stor del ha fått sin form och karaktär i samband med att kyrkan uppfördes på 1870-talet då det finns ytterst få spår av tiden före det. En knapp handfull gravvårdar är från tiden före 1875. Trots det har de äldsta delarna av kyrkogården, på de södra och östra sluttningarna, en ålderdomlig karaktär med en stor variation av mer eller mindre oregelbundet placerade gravvårdar i olika form och ålder.

Kvarteren norr om kyrkan tillkom i en utvidgning 1921 och utför en tydlig årsring som karakteriseras av den strikta enhetlighet som kyrkogårdar fick under mitten av 1900-talet. En-staka högre stenar eller enkla små liggande från 1920-talet finns dock bland de annars så en-hetliga stående låga stenarna i raka rader. Kvarteren i det nordöstra hörnet karakteriseras av det sena 1900- och tidiga 2000-talets gravvårdar och urngravar. Dels finns raka täta rader av relativt små stenar med större variation och individuella uttryck än tidigare. Dels finns urnlunden med små liggande stenar längs stenlagda gångar som löper runt en liten kullens sidor. På norra sidan av kullen ligger en minneslund uppbyggd med murar och växtlighet kring en vattenspegel.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING OCH BEVARANDEFÖRSLAG

Lagstiftning

Kyrkogårdens huvudman, Falkenbergs pastorat, är ansvarig för att vårda och underhålla kyrkogårdens kul-turhistoriska värden enligt lagstiftningen. Begravningslagen ger dock de enskilda gravrättsinnehavaren långt-gående rättigheter över gravanordningens utformning. I kulturminneslagens första kapitels inledande be-stämmelser framhålls det dock att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö och ansvaret vilar på oss alla.

Nedan följer en sammanfattning av de lagar och förordningar som berör vården av våra begravningsplatser och dess kulturhistoriska värden samt kommentarer till lagstiftning-en.

Kulturmiljölagen (SFS 1988:950)

Kulturmiljölagen innehåller generella bevaranderegler för kyrkor, kyrkotomter, kyrkogårdar och begravningsplatser uppförda och tillkomna innan 1939, liksom kyrkliga inventarier och fornminnen.

På en äldre kyrkogård är det sannolikt att det finns fornlämningar t ex rester av äldre byggnader, murar och gravar, vilka kan beröras vid markarbeten, både ute på kyrkogår-den och inne under kyrkgolvet. Samråd skall därför alltid ske med länsstyrelsen när det gäller arbetsföretag på äldre kyrkogårdar. (KML, 2 kapitlet, 1 §, 10 §)

Kyrkogårdar och begravningsplatser anlagda före 1940 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen. De skall vårdas och underhållas så att deras kul-turhistoriska värde inte minskas eller förvanskas. Sedvanliga underhållsarbeten eller brådskande reparationsåtgärder får utföras utan tillstånd, men skall utföras med material och metoder som är lämpliga med hänsyn till byggnadens eller anläggningens kulturhi-storiska värde. (KML, 4 kap, 2, 3, 5, 11, 13 §§) Upprepad borttagning av enskilda grav-vårdar, växtlighet och förändringar av ytmaterial på en gravplats eller gångstråk samt elektrisk belysning kan också innebära en påtaglig förändring so kräver tillstånd.

Begravningslagen (SFS 1990:1144)

I Begravningslagen finns bland annat regler för förvaltning av begravningsplatser, gravrättsinnehavare och vad som gäller för gravvårdar som av kulturhistoriska skäl bör bevaras för framtiden. Gravrättsinnehavaren har rätt att bestämma gravanordningens utformning och utsmyckning, men upplåtaren kan begränsa grav-rättsinnehavarens bestämmanderätt för att tillgodose god gravkultur. Det innebär exempelvis att på den del av kyrkogården som bedöms som kulturhistoriskt värdefull, kan upplåtaren ha föreskrifter rörande nya gra-vanordningars utformning för dess anpassning till helhetsmiljön. När en gravanordning har blivit uppsagd, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. Om en gravanordning tillfallit upplåtaren och är av kulturhistoriskt värde skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig plats. (Begravningslagen, 7 kap, 26–28, 37)

Plan- och bygglagen (SFS 2010:900)

Utöver ansökan om tillstånd hos länsstyrelsen kan det även krävas bygglov från kommunens byggnadsnämnd för åtgärder på kyrkotomter och begravningsplatser enligt plan- och bygglagen. Även denna lag han-terar kulturhistoriska värden. En kyrkogård eller begravningsplats som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas och ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och tekniska egenskaper i huvudsak bevaras. (PBL kap 8:13-18)

Miljöbalken (SFS 1998:808)

Alléer och därmed även trädkransar runt kyrkogårdar skyddas genom biotopskyddet i förordning om skydd enligt Miljöbalken och förordning om områdesskydd enligt miljöbalken, 7 kapitlet. Länsstyrelsen ansvarar för att biotopskyddet följs och kan ge dispens om det finns förutsättningar.

Kyrkogården ligger mitt i samhället omgiven av bebyggelse. I förgrunden kvarter 2 och rundeln öster om kyrkan.

Bevarandeförslag

Generella riktlinjer för Torups kyrkogård

- Kvarterens planform skall bevaras och som en följd av detta även gångsystemet, så att de olika utvidgningsfaserna blir synliga. Huvudaxlarna och dess gångar bör ligga som utgångspunkt för framtida planering.
- De gångar som finns idag bör bevaras.
- Gångarna bör ha ett slitagelager av grus.
- Gångar som lagts igen med gräs kan med fördel återskapas och beläggas med grus.
- Omgärdning i form kallmurade stenmurar och terrassmurar av natursten skall bevaras.
- Råd för hur en stenmur kan vårdas och underhållas finns i skriften "Kyrkogårdsmuren – kultur och konstruktion" av Catharina Svala, utgiven av SLU Movium, Stad & Land, 2010.
- Kyrkogårdens entréer med smidesgrindar mellan stenpelare skall bevaras och underhållas med traditionella metoder och material.
- Omgärdning av trädkrans bör bevaras. Även trädraden som markerar den gamla gränsen innan 1921 bör bevaras och underhållas.
- Alléer längs gångar bevaras, vårdas och förnyas.
- En trädplan bör tas fram för hur trädkrans och andra träd ska underhållas och förnyas.
- Större prydnadsbuskar i kvarteren som ingår i den gamla kyrkogården bör bevaras och underhållas då de är karaktärsskapande för kvarteren och deras ålderdomliga prägel. De bör hållas i en sådan storlek att de inte döljer gravvårdarna. (kvarter 2-15)
- Större prydnadsväxter vid enskilda gravar bör hållas låga och små i kvarteren norr om kyrkan (16-23)
- Andra mer moderna och funktionella inslag på kyrkogården så som soffor, belysning, papperskorgar och serviceplatser bör hålla hög kvalitet beträffande material och utformning, men vara neutrala och inte stjåla för stor uppmärksamhet från de gamla kulturhistoriska miljöerna.

Värdefulla karaktärsmiljöer

En värdefull karaktärsmiljö utgörs av ett sammanhållet område, hela kvarter eller del av kvarter som har en enhetlig karaktär. Kriterier är att områdets karaktär:

- har betydelse för kulturmiljön på hela begravningsplatsen
- visar på en speciell årsring i kyrkogårdens historia
- har ett skönhetsvärde och som ingår i arkitektoniskt uppbyggd kyrkogårdsdel av planerad karaktär
- är representativa för sin tid, men först och främst områden från epoker fram till mitten av 1900-talet

Gravrättsinnehavare har rätt att bestämma gravanordningens utformning och utsmyckning, men upplåtaren har genom begravningslagen en möjlighet att sätta upp föreskrifter rörande nya gravanordningars utformning för dess anpassning till en helhetsmiljö. För dessa värdefulla områden kan man formulera värden, karaktärsdrag och riktlinjer för hur dessa ska kunna bevaras, som skrivs in i gravbestämmelserna. Gravbestämmelserna tas med i det avtal som skrivs mellan upplåtaren, församlingen, och gravrättsinnehavaren. Dessa bestämmelser bör vara generella och gälla hela kvarteret/kvartersdelen. Bestämmelserna bör vara tydliga, vad man får göra och vad man inte får göra.

Värdefull karaktärsmiljö – kvarter 15-17

Varje kvarter utgörs av en rad av stående låga breda stenvårdar vända mot öster. De ger ett enhetligt sammanhållet intryck även om det finns en viss variation i bredd och stenmaterial. Stenarna står relativt glest då de oftast är familjegravar som troligen haft stenramar framför sig. I kvarter 15 kommer gravvårdarna från 1940-talet, liksom i södra delen av kvarter 16 och 17. I de norra delarna blir de yngre; från 1960-70-talet med några inslag från senare och tidigare årtionden.

Riktlinjer:

- Gravvårdar bör vara låga stående gravvårdar i sten.
- Gravar placeras i raka rader med relativt brett avstånd i enlighet med nuvarande mönster.
- Alla gravvårdar bör vara vända mot öster.

Kvarter 15.

Kvarter 16 och 17.

- Befintliga gravvårdar från före 1960 bevaras och kan återupplåtas.
- Gravvårdar i form av runda liggande naturstenar bör inte placeras här.
- Idag finns inga stenramar i området. Det är dock sannolikt att det funnits sådana vid varje grav. Därför kan nya stenramar tillåtas.
- Planteringsramar kan tillåtas.
- Växtlighet vid de enskilda gravarna bör hållas i låg höjd och omfattning för att inte påverka det sammanhållna uttrycket.

Den östra delen av kvarter 18 är mycket karakteristisk med sin stäma led av gravvårdar.

Den östra delen av kvarter 18 är mycket karakteristisk med sin strama led av gravvårdar.

Värdefull karaktärsmiljö – kvarter 18 östra delen

Den östra delen av kvarter 18 präglas av en strikthet med lika höga stenvårdar i raka rader i nord-sydlig riktning. Det som avviker från andra kvarter är att gravvårdarna även står på raka led i öst-västlig riktning. Alla vårdar är vända mot öster. Gravvårdarna härrör främst från 1950-talet med några inslag från 1940- och 60-70-tal i likartad stil.

Riktlinjer:

- Gravvårdar bör vara låga stående gravvårdar i sten.
- Gravar placeras i enlighet med befintligt mönster i raka rader och led i båda riktningarna.
- Alla gravvårdar bör vara vända mot öster.
- Befintliga gravvårdar från före 1970 bevaras och kan återupplåtas.
- Gravvårdar i form av runda liggande naturstenar bör inte placeras här.
- Idag finns inga stenramar i området. Det är dock sannolikt att det funnits sådana vid varje grav. Därför kan nya stenramar tillåtas.
- Planteringsramar kan tillåtas.
- Växtlighet vid de enskilda gravarna bör hållas i låg höjd och omfattning för att inte påverka det sammanhållna uttrycket.

Värderade Gravvårdar

Urvalet och kriterier för kulturhistorisk värdering av gravvårdar har dock fortfarande sin utgångspunkt i den klassificering som Centrala Gravvårdskommittén, CGK, presenterat i skriften Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar, 2007. Även av erfarenheter från tidigare ut-förda värderingar på kyrkogårdar runt om i Halland ligger till grund för urval och värdering. I denna kulturhistoriska dokumentation har bara klass 1-gravar/Kulturgravar pekats ut. På Torups kyrkogård har drygt 160 vårdar, se bilaga 1 och 2, pekats ut som mycket värdefulla/klass 1 enligt någon eller flera av följande kriterier:

- Alla gravvårdar tillkomna före mitten av 1800-talet (nationell riktlinje) eftersom de är hantverksprodukter från tiden före den industriella revolutionen. På Torups kyrkogård finns relativt få gravvårdar kvar ens från 1800-talet och ytterst få av dessa är äldre än 1870-talet, varför gränsen bör sättas till en senare tidpunkt kring sekelskiftet 1910-20.
- Vårdar med hantverksmässigt utförande. Även vårdar från mitten av 1800-talet till funktionalismens ge-nombrott ca 1930, är tillverkade i en

hantverksliknande tradition.

- Alla kors, kedjor och staket av gjutjärn då de är en försvinnande liten rest av unik konstruktionsperiod inom byggnadssektorn.
- Gravstaket och gravvårdar i smidesjärn.
- Gravplatser med ovanliga inramningar såsom klippta häckar och stenstaket. På många landsorts kyrkogårdar har ett stort antal mer vanliga stenramar tagits bort, varför de som finns kvar bör bevaras.
- Äldre vårdar tillverkade av trä, ovanliga material eller av ett lokalt material, t. ex. lokalt bruten granit.
- Vårdar med ovanligt eller särskilt konstnärligt utförande. De kan vara ovanliga för den enskilda kyrkogården, regionalt eller nationellt.
- Vårdar med ett konstnärligt helhetsutförande där vård och inramning är utformade som en enhet. Här kan även det gröna kulturarvet i form av perenner och mindre träd kan vara sam-tida med gravplatserna och bör bevaras samt vid behov ersättas lika befintligt.
- Vårdar utformade efter en viss tids stilideal, och därmed vara representativ och illustrera en års-ring på kyrkogården.

På Torups kyrkogårdar finns ovanligt många bevarade gravar med olika inhägnader.

- Vårdar med ovanliga inskriptioner utöver de vanliga; namn, datum, gårds- eller ortsnamn och psalmverser.
- Vårdar resta över en person med lokalt och/eller personhistoriskt värde.
- Vårdar av socialhistoriskt intresse; exempelvis ovanliga eller typiska titlar och yrken och som därmed vittnar om olika sociala skikt i samhälle. De kan vara resta över kvinnor och/eller barn vilket var relativt ovanligt innan 1930-talet.

Generella riktlinjer för kulturgravar (f.d. klass 1)

Drygt 160 gravvårdar på Torups kyrkogård har bedömts som kulturgravar. När gravrätten för en kulturgrav tillfallit gravrättsupplåtaren ska följande riktlinjer följas:

- Kulturgravar ska bevaras och vårdas på plats. De får inte återupplåtas eller återanvändas.
- Även alla tillhörande omgärdningar som gjutjärns-, smidesjärns-, och buxbom samt stenramar skall bevaras och vårdas och underhållas med traditionella metoder.
- Skadade vårdar ska lagas. Företräddelsevis anlitas konservator för att upprätta program för att åtgärda skadade äldre gravanordningar.
- En plan för att stabilisera och återmontera nedlagda/instabila kulturgravar bör upprättas.
- Alternativ kan undersökas för att anordna vårdar i liggande ställning.
- Alla stenramar ska bevaras och vårdas och underhållas med traditionella metoder.
- Vid vård och underhåll av samtliga gravvårdar ska material och teknik anpassas till gravens befintliga utformning och material.
- Om man på något sätt vill ändra eller flytta en kulturgrav ska tillstånd sökas från länsstyrelsen.

Ovanlig liggande vård. Byggmästare Adolf Nilssons familjegrav. (8:15-17)

- Alla gravvårdar längs kyrkans norra vägg är kulturgravar.

Generella riktlinjer för gravvårdar

- Om det är möjligt bör det strävas efter att bevara och återupplåta de gravvårdar som inte är kulturgravar. Detta gäller framför allt äldre stenar från tiden före 1920. De kan eventuellt flyttas, men gärna inom det befintliga kvarteret för att ännu visa kvarterets eller kyrkogårdsdelen årsring och historia.
- Det är bättre att lägga ned en sten, på ett ordnat och prydligt sätt än att ta bort den och förstöra den.
- Om skäl för bevarande saknas kan dock gravvårdarna bortföras. Gränsen för vad som betraktas som kulturhistoriskt värdefullt flyttas ständigt framåt och inom ett tiotal år kan 1950–60-talens gravvårdar betraktas som spår av äldre tiders gravvårdskultur som hotas av utplåning. Det är därför önskvärt att man så långt det är möjligt bevarar alla gravvårdar på sin ursprungliga plats.
- Vid omarbetning av befintlig gravvård bör man ta särskild hänsyn till gravvården utformning vad gäller omgärdning, detaljer och dekor. Stenens inskription bör om möjligt bevaras t.ex. genom att stenen vänds eller att inskriptionen täcks med metallplatta med ny inskription.
- Vid förflyttning och omarbetning av en vård rekommenderas dokumentation genom fotografering. Genom fotona ska framgå stenens helhetsutseende, detaljer och text, samt vårdens placering på kyrkogården. Fotona bör sedan arkiveras då detta är av stort värde för den fortsatta samhällsforskningen och för enskilda släktforskare.
- När en befintlig gravplats ska kompletteras med nya vårdar som t.ex. placeras i en stenram, bör den nya vården anpassas till den äldre vården genom liknande material, bearbetningssätt, typsnitt och formspråk.
- Nya gravvårdar kan tillåtas i alla kvarter.
- Alla befintliga stenramar bör bevaras. Hör de till en vård som inte är kulturgrav kan de återanvändas.

KÄLLOR

Källförteckningen är hämtad från ”Drängsereds kyrkogård – kulturhistorisk dokumentation”, Eva Gustafsson, Landsantikvarien 2007:29

Tryckta källor och litteratur

Aronson, Roland, Kyrkogårdens estetik och minnesmärken, Forntid-Nutid-Framtid, i Sten nr 3/2000, s 27-29

Bloom, Adrian, Trädgårdens barrväxter, Stockholm, 1976

Bucht, Eivor m.fl., Kyrkogårdens gröna kulturarv, Stad & Land, Movium/inst. för landskapsplanering, nr 103/1992, 1992

CGK, Centrala Gravvårdskommittén Gravvårdar, Allmänna råd för bevarande och återanvändning, Stockholm, 1998

Falkenberg Skrea Kyrkogårdar, Gravskötsel, Falkenberg Skrea Kyrkogårdars tjänster, Falkenberg

Gréen, Sven, Det Bästas Stora Trädgårdslexikon, Stockholm, 1984

Gréen, Sven, Kiaer, Eigil, Vintergröna buskar och träd i färg, Stockholm, 1974

Göteborgs Kyrkogårdsförvaltning i samarbete med Göteborgs Stadsmuseum, Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar, Rapport 14, Styrso, Donsö, Brännö och Vrångö kyrkogårdar, Göteborg, 1999

Göteborgs Kyrkogårdsförvaltning i samarbete med Göteborgs Stadsmuseum, Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar, Rapport 4, Västra kyrkogården, Göteborg

Göteborgs Kyrkogårdsförvaltning i samarbete med Göteborgs Stadsmuseum, Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar, Rapport 12, Säve och Rödbo kyrkogårdar, Göteborg, 1999

Göteborgs kyrkogårdsförvaltning och Göteborgs stadsmuseum, Lundby kyrkogårdar, Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar, Rapport 9, Göteborg 1997

Hammar-sköld, Hans, Theorell, Anita, Wästberg, Per, Minnets stigar, en resa bland svenska kyrkogårdar, Bokförlaget Max Ström, 2001

Hembygdsföreningarna i Torups kommun, Hembygdsboken över Torup - Kinnared - Drängsered, Redaktionskommitté: Samuelsson, K.E., Andersson,

Josua, Andersson, Eugen, Carlsson, Lennart, Hyltebruks Tryckeri, 1968

Janson, Bror, Drängsereds kyrka, särtryck ur Hallands Nyheter, 17/11 1961, Hallands Nyheter tryckeri, 1961

Klintborg Ahlklo, Åsa, Mellan trädkrans och minneslund – svensk kyrkogårdsarkitektur i utveckling 1940-1990, Stad & Land nr 167, Movium, sekretariatet för den yttre miljön vid Sveriges lantbruksuniversitet, 2001

Kulturmiljö Halland, Hallands läns museer, Släps kyrkogård, Kulturhistorisk dokumentation, Förslag till bevarandeplan, 2003, Halmstad

Kulturmiljö Halland, Hallands läns museer, Kapellkyrkogården, Kulturhistorisk dokumentation med bevarandeplan, 2004, Halmstad

Kulturmiljö Halland, Hallands läns museer, Vallda kyrkogård, Kulturhistorisk dokumentation, Förslag till bevarandeplan, 2003, Halmstad

Kulturmiljö Halland, Hallands läns museer, Kulturhistorisk inventering av Onsala kyrkogård, Förslag till bevarandeplan, 1996

Kulturmiljö Halland, Hallands läns museer, Hylte kommun, Bygd att bevara – Program för kulturmiljövård Hylte kommun, 1990, Halmstad

Länsstyrelsen i Blekinge, Bräkne-Hoby kyrkogård, Bräkne-Hoby pastorat, Lunds stift, en kulturhistorisk dokumentation, 2002

Nilsson, Ing-Marie, Sockenbildningen i Höks härad i södra Halland, Arkeologiska Institutionen, Lunds Universitet, VT 1994

Riksantikvarieämbetet, Vård av gravstenar, Växjö, 2002

Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljövård, nr 6:89, Tema kyrkogårdar, information utgiven av Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 1989

Riksantikvarieämbetet, Halland – Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Sockenkyrkorna, Kulturarv och bebyggelsehistoria, universiteten i Stockholm, Umeå och Uppsala samt Riksantikvarieämbetet med stöd av Riksbankens Jubileumsfond, Riksantikvarieämbetets förlag, 2002

Wadsjö, Ambrosiani, Kyrkogårdskonst- Avbildningar från äldre svenska kyrkogårdar, AB Svenska Teknologföreningens Förlag, Stockholm, 1919

Arkiv

Torups kyrkliga samfällighet

Gravkarta över Torups kyrkogård

Information om kyrkogården lämnad av kyrkovaktmästare Hans Johansson och Kerstin Bergman (2007)

Historik och information lämnad av Hans Petersson, Torup (2007)

Kulturmiljö Halland, Hallands läns museer

Fornminnesregistret, Torup, Hallands län, Halland. Nr. 3, 26, 40, 48, 56, 62, 82-84, 152, 170

Ekonomisk karta nr. 5236, Historiskt kartöverlägg – 5C3g

Situationsplan över Torups gamla karta, ritad ur minnet efter Bengt Jönsson. HMAK 159

Förslag till planering av ny kyrkogård, okänd arkitekt. Inget årtal. HMAK 3949

Lantmäteriet i Halmstad (2007)

Lantmäterimyndigheten i Hallands län, Ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet. Ärendenr MS2006/02316.

13-TOR-117, Laga Skifteskarta över Torup 1869-1871

13- TOR-120, Ägoutbyte mellan Prästgården, Klockaregården och Sjögården, 1872

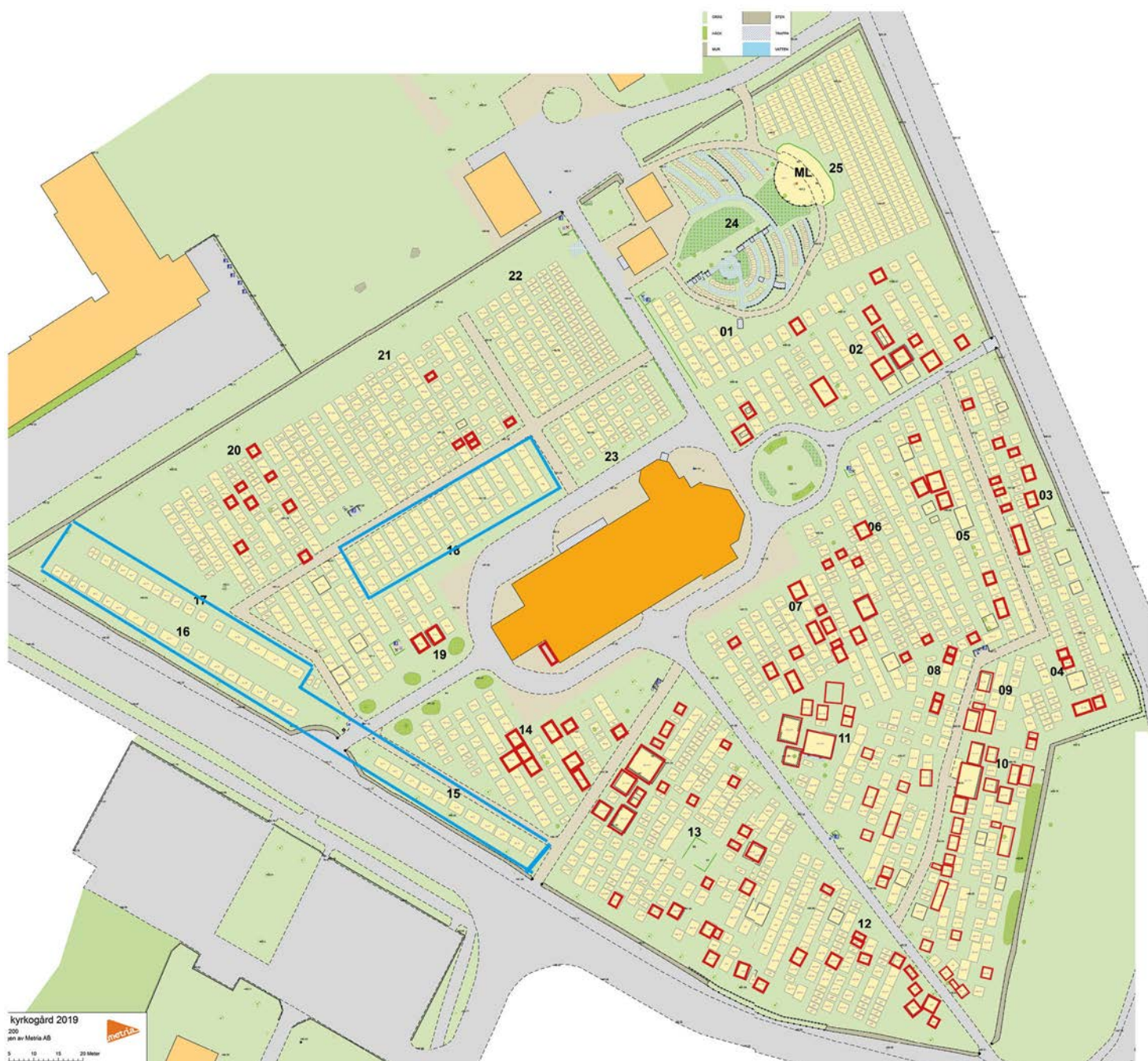
Internet

<http://www.hylte.se>

digitalt museum - foton från div museum

hyltevykort.se

BILAGA 1. KULTURGRAVAR OCH VÄRDEFULLA KARAKTÄRSOMRÅDEN, KARTA

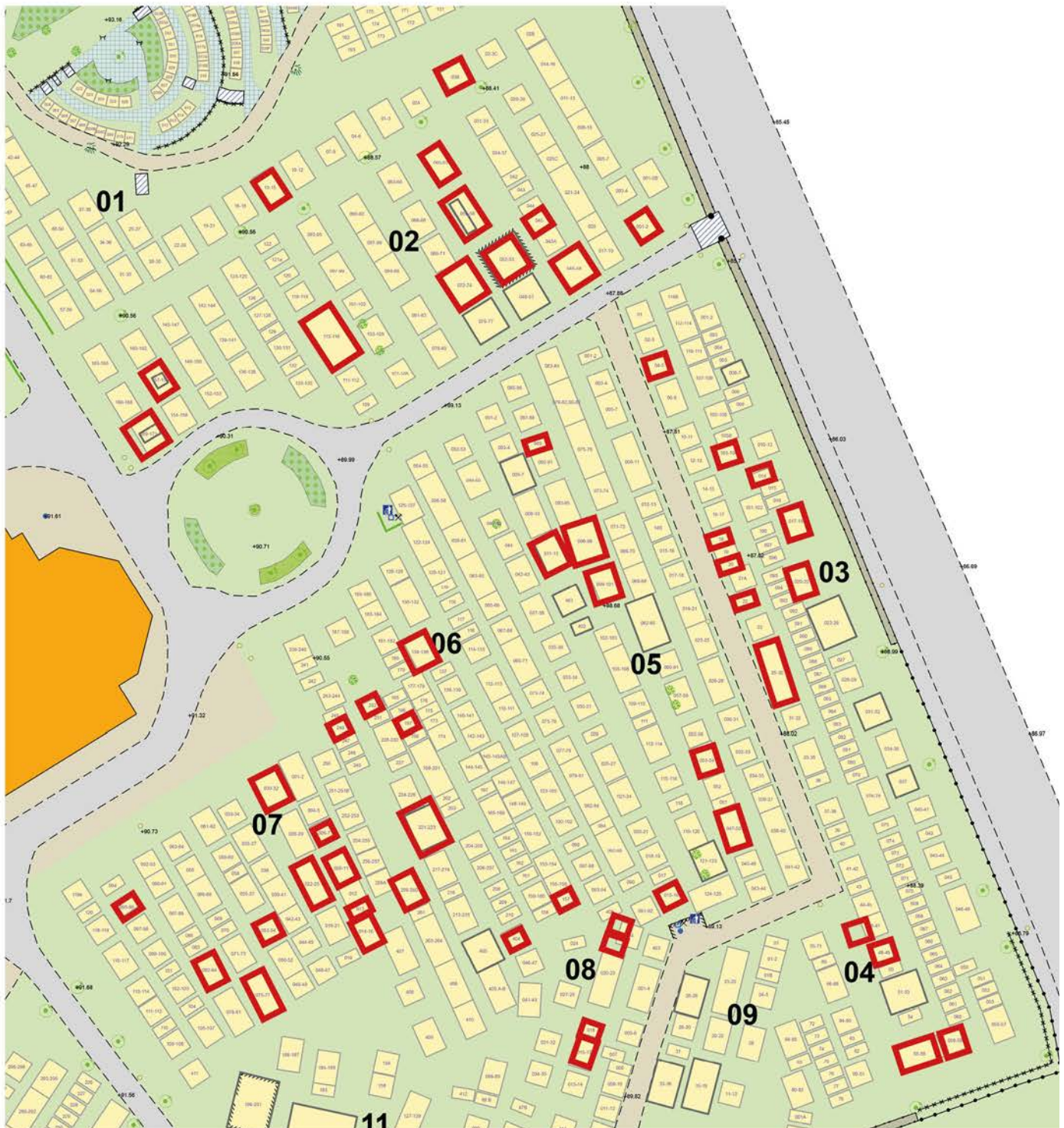

Kulturgrav

Värdefullt karaktärsområde

Kvarter 1-8

Kvarter 9-11

Kvarter 12-13

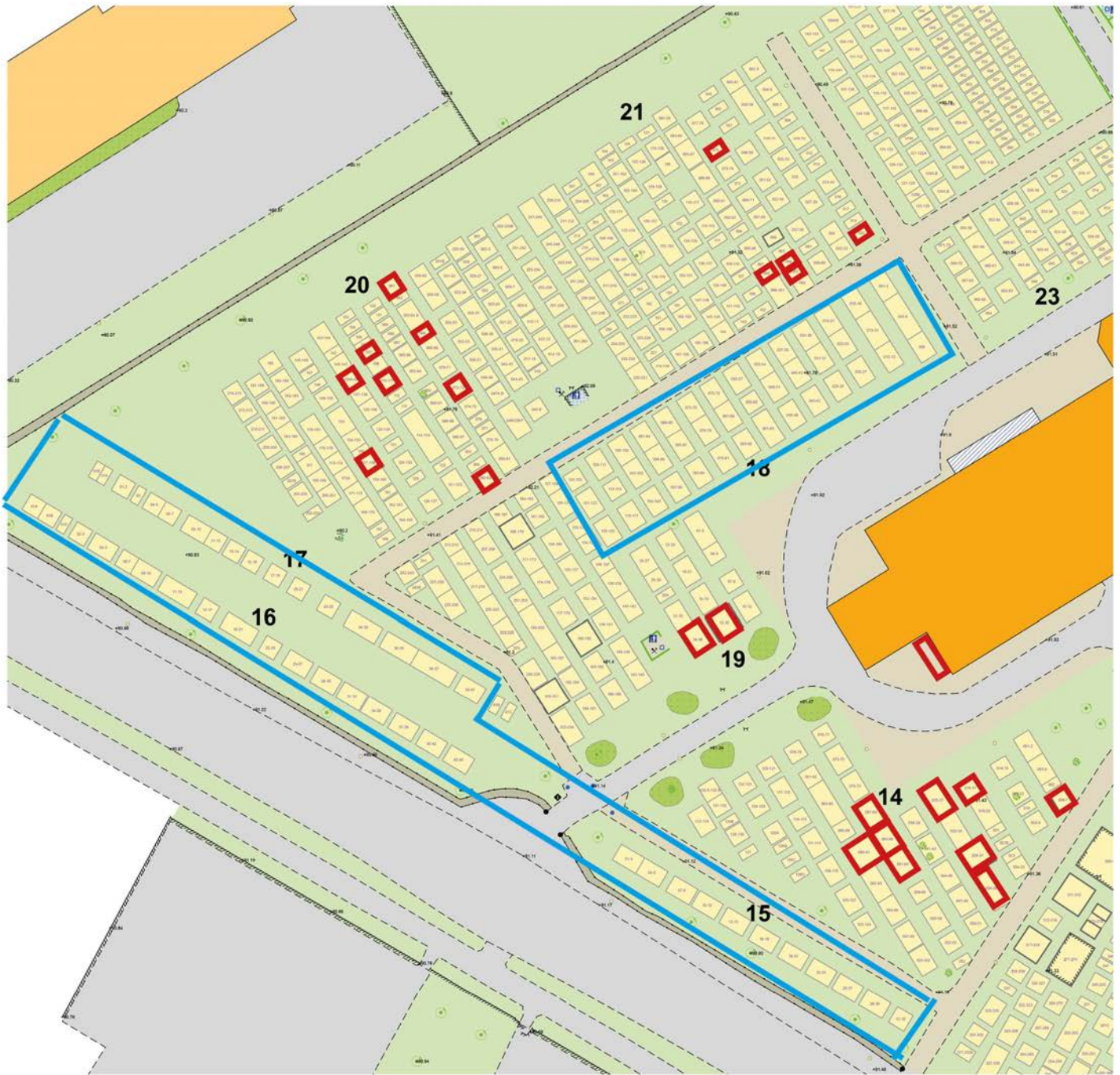

Kulturgrav

Värdefullt karaktärsområde

Kvarter 14-21

Kulturgrav

Värdefullt karaktärsområde

BILAGA 2. KULTURGRAVAR TABELL

Gravvårdsinventering							
Kyrkogård: Torup			Datum: 2020-03-03, 03-19	Utfört av: Britt-Marie Lennartsson, Kulturmiljö Halland			
Kvarter	grav	foto	text	värdering	kommentar	skada	åtgärd
1	3B		Prosten Gunnar Roudén 1907-1996, hustrun Linnéa Roudén 1909-2004, Välsignat vare ert minne Jag är uppståndelsen och livet. <i>Baksidan</i> : Herre är min herde	Äldre form i ny tappning, inskription, titel - prästgrav		gott skick	
1	13-15		Urmakare F. Claesson 1876-1953, hustrun Eleonora 1884-1966	Titel, tidstypisk, fin exempel på stram elegans och enkel dekor		gott skick	
2	1-2		Öster: Sven Eliasson 1921-2011, Ruth Eliasson 1928-2010 Väster: J.B. Eliasson 1877-1953 hustrun Julia Eliasson 1878-1952	Tidstypisk, fint exempel på stram elegans och klassicistisk stil, fint exempel på återanvändning		gott skick	
2	45		Godsägaren C.G. Hernvall 1815-1886 M J Hernvall född Byberg 1833-1896	Obeliken är en klassicistisk form och symbol för ära, redlighet och ståndaktighet. Stilen var vanligt förekommande vid slutet på 1800-talet och det finns liknande vårdar på kyrkogården. Hernvall är en för trakten känd historisk person.	Carl Gustav Hernvall var patron på Brännö säteri. Han ingick i kyrkobyggnadskommittén för nya kyrkan.	påväxt, vittring, svårläst	rengör
2	46-48		JOHAN ALFREDSSONS FAMILJEGRAV ÖVREGÅRD, JOHAN 1883-1958, GUNNAR 1914-1945, EMMA 1883-1970	Vårdens stil är typisk för efterkrigstidens gravvårdar med en klassicistisk prägel men med ett striktare formspråk. Vården präglar kvarteret och kyrkogården där många liknande vårdar har samma stil med eller utan stenram. Graven är ett ovanligt fint hantverk och monumental		gott skick	
2	52-54		EMIL ÅKERBERGS, FAMILJEGRAV, BRÄNNÖ	Gravplatsen är monumental. Gravvården är ett fint exempel på nationalromantiken som kom i slutet av 1800-talet. Den knöt an till de fornnordiska rötterna med bautastenar, runskrift och grovhuggna ytor.		viss påväxt	

2	57-58		Folkskolläraren Klas Johansson 1875-1926, Hans maka Gerhild Dahlström 1875-1943, Svea Johansson 1901-1981	Titel, högt kors bidrar till varierade miljö i kvarteret	Gäller stående vården.	gott skick	
2	60-62		(trol.) Amadeus Johansson 1873-19(3)6 hustrun Ida Johansson 1872-1924	Gammaldags form, ovanligt med inskription i skrivstil, unik		vittrad, påväxt, svårläst	rengör, fyll ev. i text med färg
2	72-74		FRANS ENQVISTS FAMILJEGRAV	Vården representerar gravvårdar från det tidiga 1900-talet. Denna vård är ett fint exempel, var vanligt förekommande och det finns liknande på denna kyrkogård och i kvarteret, med eller utan stenram.		viss påväxt	rengör
2	113-116		Theodor Johanssons familjegrav, Så finns nu ingen fördömdelse för den som äro i Kristus Jesus. <i>Liggande i mitten:</i> Theodor 1874-1944, Gärda 1887-1970 Margareta 1923-1939 Missionär Elisabeth Öllsjö 1913-2002 Eva 1921-2007. <i>Liggande höger:</i> Sjuksköterskan Ruth Öllsjö 1917-2003 Liggande vänster: Ingeborg Öllsjö 1916-2002	helhet med ram, påkostad exklusiv, tidstypisk klassicism från 1930-40-talen, intressant med kvinnliga yrkestitlar, intressant inskription, fint exempel på hur senare tillkomna vårdar anpassats till hela gravvården med ram.	Gäller hela gravplatsen inkl. liggande vårdar.	påväxt i mindre omfattning	
2	157-159		K.A. Lindeberg 1880-1944 Hanna Lindeberg 1887-1972	unik, bidrar till varierad karaktär i kvarteret		gott skick	
2	169-171		Disponent C.H. Lindqvist 1875-1939 hustrun Hilda 1892-1989 Dottern Elly 1923-1945 Dottern Gerd 1925-2010 Dottern Nora 1922-2018	unik, bidrar till varierad karaktär i kvarteret, lokalhistoriskt värde med titeln disponent i gammalt brukssamhälle		gott skick	

3	14		Hustrun Neta Andersson 1845-1925 Vården restes av barnen	inskriftion, kvinnograv, 1920-tal, miljöskapande bidrar till varierad karaktär		riklig påväxt alger, mossa, svårläst	rengör
3	17-19		Lantbr. Johannes Persson familjegrav	1920-tal art deco, fin dekor, miljöskapande bidrar till varierad karaktär		påväxt	rengör
3	20-22		Landtbrukaren And. Christensson 1842-1904 hans maka Beata Christensson 1837-1906	Bautasten, en av de äldre i kvarteret, miljöskapande		påväxt på den grovhuggna stenen	så länge textfältet är rent behövs ingen rengöring
3	28-29			unik, gammal? Miljöskapande			
3	58-59		Hjelmströms familjegrav Erik Hjelmström 1870-1954 Louise Hjelmström f. Bernjau 1868-1940 Georg Håkansson 1867-1928 Elin Håkansson f. Hjelmström 1872- 1944, Gerda 1874-1962, Dagmar Matilda 1876-1951 Knut 1875-1969 Karin 1882-1911 Elsa 1883-1981	unik, bidrar till varierad karaktär		kopparplåtarn a lossnar från spåren	konservator bör åtgärda vården

3	103-104		Hemmansägare Petter Pettersson 1839-1903 hustrun Johanna Karolina 1844-1888	en av de äldsta i kvarteret bidrar till varierad karaktär		nedlagd och isärplockad, påväxt svårläst	rengör, återmontera
4	4-5		Hem-äg Johannes Persson 1827-1909 hustrun Ingeborg 1839-1911 Hem-äg Alfred Johansson 1876-1963 hustrun Hilma Johansson 1882-1955 sonen Evert 1908-1909	Familjegrav, trol. från 1950-talet, miljöskapande, bidrar till varierad karaktär i kvarteret		gott skick	
4	18		Harry Georg Egon 23/6 - 26/12 1903 xxx är mitt lif döden är min vinning	Barngrav, en av tre bevarade alldeles intill gången, socialhistoriskt värde, inskription		påväxt	rengör
4	20		Inger Eva Nilsson 1909-1910 (ev. 1918)	Barngrav, en av tre bevarade alldeles intill gången, socialhistoriskt värde, planteringsram		påväxt, svårläst	rengör
4	22		Axel Fredrik Sjöstrand (trol.) 6/7 - 4/11 1906	Barngrav, en av tre bevarade alldeles intill gången, socialhistoriskt värde		påväxt	rengör
4	25-30		Hemmansägaren Anders Johan Bengtsson 1866-1951 hustrun Johanna 1867-1952 Karl 1896-1943 August 1894-1965 Ivar 1899-1980 Julius 1899-1981	Familjegrav, trol. från 1950-talet, miljöskapande, bidrar till varierad karaktär i kvarteret		gott skick	

4	48-49		Fru Sophie Schermanson född Palmberg 1834-1896	en av de äldsta i kvarteret bidrar till varierad karaktär		gott skick	
4	55-58		Theodor Hjelmström 1828-1893 hans maka Mathilda 1842-1920	en av de äldsta i kvarteret bidrar till varierad karaktär		påväxt i mindre omfattning	
4	60-61		Här hvilat Prosten och kyrkoherden i Torups och Kinnareds församlingar JOH. AUG. JOHANSSON	Obeliskerna är en klassicistisk form och symbol för ära, redlighet och ståndaktighet. Stilen var vanligt förekommande och det finns liknande på kyrkogården.		påväxt, vittring, lutar något	rengör, stabilisera på sikt
5	47-50		Vänstra : Mine af Hemmansägaren BENGTE ANDERSSON 1822-1885 hustrun Bengta Larsson 1823-1902 Högra : Hemmansägaren Joh. Göransson 1842-1912 hustrun Augusta Göransson 1855-1935	Vårdarna är tidstypiska för det sena 1800-talet och tidigt 1900-tal med obeliskformad vård med helt eller delvis blankpolerad framsida och dekorationer med kristna symboler som kors, blomsterrankor, facklor, palmkvistar, urnor m m. Stilen var vanligt förekommande och det finns många liknande på kyrkogården. Motivet på porslinsmedaljongen är inte så vanligt förekommande. Titeln är ålderdomlig		gott skick	
5	53-54		Hans Pehrsson xxx-1902 Anna Pehrsson 1822-1890 (trol.) Dotter Beta Hansson 18xx-1884	En av de äldre i kvarteret, miljöskapande värde - bidrar till varierad karaktär		nedlagd och isärplockad, påväxt, svärläst	rengör, återmontera

5	89		Här vilar Ynglingen JOHAN BERNHARD JOHANSSON *1892 +1916 Högt älskad i livet, djupt saknad i döden. Där de dolda sårerna helas, För att aldrig svida mer. Hjärtat ej av oro delas, Ty Guds vila alltid sker. Möt mig där.	Vården är tidstypisk för det sena 1800-talet och tidigt 1900-tal med obeliskformad vård med helt eller delvis blankpolerad framsida och dekorationer med kristna symboler som kors, blomsterrankor, facklor, palmkvistar, urnor m . Stilen var vanligt förekommande och det finns många liknande på kyrkogården	Han var fabriksarbetare	påväxt	rengör
5	96-98		Obeliken: B. ANDERSSON + 1890 Smalstenen: ÄNKOMANNEN ERLAND ANDERSSON +1899	Miljöskapande höga stenar, hög ålder - båda från 1890-talet. Samhörigheten illustreras tydligt då stenramen bevarats.		påväxt, svårläst	rengör
5	99-101		Lantbrukaren Bengt Andersson 1827-1897 hustrun Märta Svensdotter 1828-1910 sonen Malkom Bengtsson 1872-1886	En av de äldre i kvarteret, miljöskapande värde - bidrar till varierad karaktär		påväxt, lutar något	rengör
6	11-13		Vänstra : HEMMANSÄGAREN ERIK MAGNUS OTTOSSON +1923 Högra : HEMMANSÄG. OTTO JOHAN ERIKSSON +1875	Vårdarna är tidstypiska för det sena 1800-talet och tidigt 1900-tal. Motivet på porslinsmedaljongen är inte så vanligt förekommande. Bevarad helhet med ram och två högresta vårdar. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		påväxt, svårläst	rengör
6	15-16		Minne af Elias Andersson xxxx-1914 (trol.) Lovisa Andersson 1839-19xx xxxx xxxsson 1870-1940 Agneta Eliason 1875-1953	Stor hög sten från tidigt 1900-tal. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär. En av de äldre i kvarteret.		instabil, påväxt	rengör, stabilisera
6	134-136		Makarna Joh.s. Nilsson 1824-191x xxx xxxxx xxxx-1902 m.fl.	Stor hög sten från tidigt 1900-tal. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär. En av de äldre i kvarteret.		påväxt, svårläst	rengör

6	157 (trol.)		Här vilar hustrun Lovisa Gustafsson 1853-1925 Barnen reste vårdn	Hög sten från tidigt 1900-tal. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär. Intressant inskription. Äldre kvinnograv.		påväxt	rengör
	6 197		Hustrun Ingeborg Helena Bengtsson 1841-1892	Hög sten, en av de äldre i kvarteret. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär. Intressant inskription. Äldre kvinnograv.		påväxt, nedlagd och isärplockad	rengör, åter- montera
	6 221- 223		Lantbrukaren Per Eriksson 1810- 1892 Hans maka Kjerstin 1811-1887 landtbrukaren Carl Johan Persson 1841-1922 Hans maka Sofia Persson 1855-1942	Gravvården är ett fint exempel på nationalromantiken som kom i slutet av 1800-talet. Den knöt an till de fornnordiska rötterna med bautastenar, runskrift och grovhuggna ytor. Hög stor bautasten, en av de äldre i kvarteret med bevarad stenram. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		påväxt	rengör
6	232		Vänstra : Bengt Johansson Familjegrav Högra : Hemmansägaren Johan Bengtsson 1867-1910	Familjegrav i två generationer och i sin tids stil, hänger ännu samman genom stenramsdelen vid huvudgärden. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		påväxt i mindre omfattning	
6	246		xxx. Johansson 1859-1933 hustrun Elin Johansson 1843-1xxx	Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		riklig påväxt, svärläst	rengör
6	259- 260		Karl Larsson 1849-1894 Charlotta Larsson 1860-1904	Hög smalsten från 1800-talet, en av de äldre i kvarteret. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		påväxt	rengör

6	404		(trol.) Lorens xxxsson xxxx-1905 Johanna xxxdotter 1831-1904	Miljöskapande, något ovanlig form, bidrar till varierad karaktär. Tidigt 1900-tal, en av de äldre i kvarteret.		riklig påväxt, svärläst	rengör
7	6-7		(trol.) Makarna Nils August xxxx	Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär. Troligen en av de äldre i kvarteret.		påväxt, svärläst	rengör
7	9-11		xxxxxx	Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär. Troligen en av de äldre i kvarteret.		påväxt, oläslig	rengör
7	13		Hemmadottern Ida Paulina Johansson 1885-1908	tidigt 1900-tal, kvinnograv, intressant titel. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		gott skick	
7	14-16		Minne åt Hemmansägaren Joh. Anderson 1837-1905 Hustrun Christina Bengtsdotter 1840 (?)- 1902 sonen Aug. Bernh. Johansson 1880-1902	tidigt 1900-tal, Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		gott skick	
7	22-25		Kvarnägaren Johan August Nilsson 1860-1910 Hustrun Amanda 1870- 1955 dottern Helga Maria 1897- 1933	tidigt 1900-tal, Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär. Fin dekor. Intressant yrkestitel.		gott skick	
7	30-32		Lantbr. Anders Arvidsson 1844-1928 Anna Arvidsson 1850-1935 Lilla stenen: Johanna Arvidsson 1857*1918	en av få bevarade jugendvårdar med bevarad ram med stenklot. Estetisk helhet.		ena sidostenen har lagts ned.	återmontera sidostenen

7	53-54		Hemmansegaren Joh.s Bengtsson 1838-1883 Hustrun Lovisa Bengtsdotr 1832-1917	En av de äldsta i kvarteret från 1880- tal! Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		isärplockad och livstenen står lutad mot fundamentet. Påväxt i mindre omfattning	rengör, åter- montera
7	75-77		Karl Isak Persson 1876-1949 Maken Justina 1882-197x Dottern Gerda 1913-1918 Erik Persson 1915-1963	Exempel på något mindre smaltsten med tidstypisk utformning från 1910- talet. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		påväxt	rengör
7	82-84		August Johansson 1885-1958 hustrun Amanda Johansson 1874- 1933 Alida Johansson 1835-1918	Tidigt 1900-tal. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		isärplockad och livstenen står lutad mot fundamentet. Påväxt i mindre omfattning	rengör, åter- montera
7	95-96		Josef Karlsson 1910-1920	tidstypisk barngrav, socialhistoriskt värde		påväxt	rengör
8	8		ANDREAS BECKMAN NAT 1783 MAJ 242 DENAT 1859 MAJ 19 ÄLSKER SANNING OCH FRID	Unik, en av de äldre på kyrkogården från 1859. Beckman är en för trakten känd person. Fin dekor. Det finns liknande i kvarter 11.	Beckman prästvigdes 1808, kyrkoherde i Drängsered 1825, i Torup 1838. Gift tre gånger. Med Charlotte D'Orchimond fick han 1) Christina Ottilda Amanda f.1817 gift m. Karl Kjellin. 2) Charlotta Ferdinanda Johanne f.1819 gift m. Samuel Svensson 3) Hilda Fredrika Vilhelmina f.1820 gift med Johannes Bengtsson 4) Theodor Emil Anders, f. 1821 d. 1914, teologexamen i Lund prästvigdes 1845, komminister i Drängsered 1854, sedan i Tanum mm Gift 1854 med Nicolina Charlotta Borgström (1836-1913). De fick 14 barn!! 8 döttrar och 6 söner.	viss påväxt	rengör

8	9-10		Minne efter makarna Bengt Johansson xxxx-1908 Johanna (trol.) Bengtsdotter xxxx-1904 Tacksamma barn reste vården	bidrar till varierad helhet, karaktärsskapande, tidstypisk, intressant inskription		riklig påväxt, svårläst	rengör
8	15-17		Långa liggande vården: Nu all min håg jag räddar o Jesu Krist till dig/ Byggmästaren Adolf Nilssons familjegrav/I dina milda händer jag anbefaller mig Sv. Ps.477.9. Liggande små vårdar, fr vä till hö: Emma 1866-1933 Adolf 1870-1956 Edith 1886-1979	unik familjegrav i modernistisk stil, troligen från 1930-talet, bidrar till varierad helhet, intressanta inskriptioner med psalmverser, fin helhet med små liggande vårdar i samma stil som huvudvården, även tillhörande stenram bör bevaras		viss påväxt	rengör
8	18		Fanjunkaren E.E. Dybergs familjegrav	Obelisk är en klassicistisk form och symbol för ära, redlighet och ståndaktighet. Stilen var vanligt förekommande vid slutet på 1800-talet och det finns liknande vårdar på kyrkogården.		riklig påväxt, svårläst	rengör
9	15-19		Kors: August Svensson Anna Svensson Rektangulär vård: Sven Johansson 1840-1921 hustrun Anna Kristina 1847-1929 David Svensson 1879-1960	stor familjegrav med ram, bidrar till varierad helhet, representant för mitten av 1900-talet		viss påväxt	rengör
9	26-28		Alfred Jönssons Familjegrav	en av få bevarade jugendvårdar med bevarad ram. Estetisk helhet. Viktig för varierad helhet		gott skick	
9	31		Gösta Nilsson 1910-1918	barngrav, socialhistoriskt värde		kan ev. ha varit stående, men kan förbli liggande, gott skick	

9	33-36		Ernst Sahlin 1839-1902 Augusta Sahlin 1835-1924 Selma 1869-1958 Sigrd 1865-1952	en av få bevarade jugendvårdar med bevarad ram. Estetisk helhet. Viktig för varierad helhet		påväxt	rengör
10	1A		ORS? Anno 1703/Anno 1704	ålderdomlig handhuggen. Unik, en av ytterst få från tiden innan 1870-talet. Den enda från 1700-talet?		påväxt, vittring, svårläst	konservator bör åtgärda vården
10	1B		KOMMINISTER C.M. ÅBORG 1809-1883, och hans maka Laura Caroline född Corin xxxx-1888	Ålderdomlig, en av de äldre på kyrkogården		påväxt, vittring, svårläst	konservator bör åtgärda vården
10	3-6		Bok : xxxxx Kors : Olga 1880-1945	ålderdomliga former på gravvårdar, viktiga för varierad helhet, ovanligt med marmurvårdar		påväxt, vittring, svårläst, smuts	konservator bör åtgärda vården
10	13-17		Kors : Gottfrid Johanssons familjegrav Liggande sten framför: Gottfrid 1875-1950 Manda 1874-1961 Astrid 1904-1932 Dagny 1906-1906 Stina 1908-1938 Smalsten : Minne af f.d. hemmansägaren Johan Bengtsson 1837-1906 hustrun Johanna Bengtsson 1842-1930	familjegrav med flera generationer med vårdar i olika stilar typiska för sin resp. tid. bidrar till varierad helhet		påväxt på äldre sten	rengör
10	36-38		Johan Spångberg 1843-1902 hans maka Kristina 1847-1902	exempel på något mindre smalsten med tidstypisk utformning från sekelskiftet 1900. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		viss påväxt	
10	69		SVEN KULLBERG 1808-1875	Vården är ålderdomlig, enkel, men vanligt förekommande på sin tid. Det finns inte så många i liknande stil på kyrkogården, en av de äldsta efter att kyrkan uppförts		nedplockad, livsten står lutad mot sockel, har haft krönande kors	rengör, återmontera

10	73-75		Lars P Bengtsson 1834-1925 hustru Nilla 1837-1912 Sven Emil 1861-1873 Carl Theodor 1863-1871 Emilia Maria 1877-1894 Tekla Karolina 1872-1953	högrest stenvård med barvarad stor stenram, Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		påväxt, något svårläst, livstenen lutar något	rengör, stabilisera på sikt
10	77-79		Ekstammen : MAKARNA ERLAND JÖNSSON 1833-1912 Maria f. Mårtensson 1830-1915 barnen Johan August 1865-1883 Ida Benedicta 1867-1915 <i>Liggande marmorvård</i> : SJÖKAPTEN N.M. OLSSON 1863-1928 hustru Eugenia Olsson f. Erlandsson 1870-1941	Den avbrutna ekstammen är ett sent exempel på nationalromantik där den avbrutna trädstammen var vanligt förekommande. Denna typ av vård är vanligt förekommande över Sverige men finns endast i två exemplar på Torups kyrkogård. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär. Den liggande marmorvården är ett intressant modernistiskt exempel från några årtionden in på 1900-talet. Intressant yrkestitel.	den sentida vården från 1979 är inte klassad som kulturgrav	påväxt. Marmorplattan hårt smutsad	konservator bör åtgärda vården
10	82-84		----	ovanligt liten obelisk, troligen hög ålder Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		nedplockad, vitträd, svårläst	rengör, återmontera
10	87-88		f.d. hemmansägaren Alexis Larsson f.d. lärarinnan Alma Larsson	stående kors typiskt för årtionden en bit in på 1900-talet. Bevarad stenram. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		viss påväxt	rengör
10	113-114		Minne åt f.d. Hemmansägaren Per Johan Pettersson 1840-1927 hustru Elin Svensdotter 1846-1908.	välbevarad hög smalsten med fin dekor från tidigt 1900-tal. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		gott skick	
10	154-158		Minne åt Alfred Bengtsson 1850-1943 hustru Bengta Andersdotter 1855-1905 sonen August (trol.) Alfredsson 1879-xxxx	välbevarad hög smalsten med fin dekor från tidigt 1900-tal. Bevarad ram. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		viss påväxt, svårläst	rengör
10	157-161		Monumentalvården : Hemmansägare och nämndemannen BENGT LARSSON 1808-1890 hans maka Kjerstin f Johansdotter 1823-1906 Lantbrukaren och riksdagsmannen Johannes Bengtsson 1844-1927 hans maka Johanna Johansdotter 1857-1928 Almina Elisabet 1882-1883 Julia Ellentina 1889-1890 Elisabeth 1884-1961 <i>liggande</i> : Lektor Erik O.U. Hansson +2005 /Vägbyggmästare K. W. Bjernald +1959	monumental, klassisk och bland de större på kyrkogården, präglar kvarteret i miljö med större gravplatser. En för bygden känd person. Gjutjärnsstaket i jugend, ovanligt vackert. Modernistiska, enkla och strama vårdar		gott skick	
10	162-164		Johannes Persson familjegrav	en av få bevarade jugendvårdar med ram och klot, estetisk helhet		påväxt, svårläst	rengör

10	165-167		Hemmansägaren Sven Johan Albert Jönsson 1882-1911 hustrun Märta Lina xxxx-1936				
10	169-171		Hemmansägaren Carl Persson 18xx-1913 hustrun Pernilla Larsson 18xx-1919 dottern xxxx Carlsson xxx-xxxx	högt monumentalt kors, tidigt 1900-tal, Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		påväxt, svårläst, instabil, provisoriskt stöttad	rengör, stabilisera
10	172-173		Minne åt makarne xxx Andersson 1836-1907 Anna Svensdotter 1836-1909	mindre smalsten från tidigt 1900-tal. Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		påväxt, svårläst	rengör
10	174-176		Johannes Andersson 1840-1921 hustrun Johanna Agneta Andersson 1854-1913	monumental bautasten i elegant utförande med inskriptionsplatta i diabas, Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		påväxt	rengör

10	177-179		xxxxxx	Enorm bautasten med fin dekor, miljöskapande, bidrar till varierad karaktär		påväxt, svärläst	rengör
10	417		xxxxxx	ålderdomlig form av vård typisk för sent 1800-tidigt 1900-tal, bidrar till varierad helhetskaraktär		påväxt, svärläst	konservator bör åtgärda våden
10	419		f.d. hemmansägaren Johannes svensson 1833-1922 hustrun Anna Andersdotter 1833-1914	en av flera höga smalstenar intill viktig gång och allé, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		gott skick	
10	421		xxxxsson 1825-1910 hans maka Anna Andersson 1826-1901	en av flera höga smalstenar intill viktig gång och allé, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		riklig påväxt, svärläst	rengör
10	422		Sven Johan Andersson 1854-1905	en av flera höga smalstenar intill viktig gång och allé, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		riklig påväxt, svärläst	rengör

10	423		Hem äg Petter Johansson 1831-1915 hustrun Anna Kristina Svensdotter 1843-1912 Barnen reste vårdan	en av flera höga smalstenar intill viktig gång och allé, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret, intressant inskription		riklig påväxt, svårläst	rengör
11	19-20		Hemmansägaren Lars j. xxxx 1867- 1904 dottern Julia xxxx-1903	en av flera höga smalstenar intill viktig gång och allé, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		riklig påväxt, svårläst	rengör
11	21-22		xxxxx xxxxx Anna Nilsdotter 1827- 1906	en av flera höga smalstenar intill viktig gång och allé, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		riklig påväxt, svårläst	rengör
11	39-40		Hemmansägaren Anders Svensson 1826-1910 hustrun Bengta Johsdotter 1841-1887 dottern Emma Amanda 1879-1912 Erik Andersson 1912-2006 Alice Andersson 1912-1993	Vårdan är unik och utförd i ett fint hantverk. Vårdan har en ovanlig form vilket ger variation unik		gott skick	
11	53-54		Minne öfver Hemmansägaren Anders Jönsson 1832-1909 Hustrun Bengta Andersson 1832-1900	en av flera höga smalstenar i närheten av varandra, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		riklig påväxt, svårläst	rengör
11	58-60		Stående : Minne åt makarna xx Andersson xxxxxxx Liggande : Elin Bengtsson 1913-1918 Aron Bengtsson 1902-1915	en hög smalsten samt två liggande vårdar intill bildar familjegrav, de liggande är barngravar. bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		påväxt, instabil, provisoriskt stabiliserad	rengör, stabilisera
11	70-71		Lilly Sigrid Ingeborg Johansson 1889- 1892	en av flera smalstenar intill viktig gång och allé, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret, barngrav		nedlagd, vittring	rengör, åter- montera

11	99-100		Undantagsmannen Arvid Svensson 1826-1897 hustrun Pernilla Andersson 1854-1915 hemmansägaren Aug. Arvidsson 1866-1934	intressant titel, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret, relativt hög ålder från 1890-talet		påväxt, svårsläst	rengör, fyll ev. i text med färg
11	119-120		Hemmansägaren Anders Johan Andersson 1864-1934 hustrun Anna Beata Erlandsdotter 1858-1915	fin och riklig dekor, fint hantverk, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		gott skick men instabil, provisoriskt stabiliserad	stabilisera
11	158		f Hemmansägaren Carl Johansson 1866-1923 hustrun Anna Theresia Svensson 1881-1919	fin och riklig dekor, fint hantverk, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		gott skick	
11	159		F.d. Hemmansägaren Sven P. Larsson 184x-1923 hustrun Lotta Kristina Bengtsson 1847-1921	Vården är tidstypisk för det sena 1800-talet och tidigt 1900-tal med obeliskformad vård med helt eller delvis blankpolerad framsida och dekorationer Det finns flera liknande på kyrkogården. Fint hantverk. Titeln är ålderdomlig. fin och riklig dekor med krönande urna bevarad, fint hantverk, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		påväxt, instabil, provisoriskt stabiliserad	rengör, stabilisera
11	178-181		Stående: HÅR FÖRVARAS STOFDET AF Organistelevén Joh. Em. Ausell *1825 +1841 På Jorden korset I himlen Palmen På baksidan av vården står text i skrivstil som ej går att tyda: "På gravfven stenen.....? de två liggande kalkstenshällarna : ...FRISBERG? ...NOVEMBERKAREN LARS..STILLA DÖD...HOPP...HIMMELEN.. två liggande granithällar: ORGANISTEN O.A. AUSELL + 1892/ANNA CHARLOTTA AUSELL +1853	Gravplatsen tillhör en för trakten känd släkt och innehåller flera unika, ålderdomliga och ovanliga vårdar i form och material. Monumental, viktig för lokalhistoria, kyrkogårdens karaktär och historia, en av ytterst få gravvårdar i Torup från tiden före 1875.	Klockarsläkten verkade i 162 år (fyra generationer). Lars Ausell d.ä. tillträdde 1746, sonen Olof 1775, hans son Lars d.y. 1824, sist han son O.A.	påväxt, vittring	konservator bör åtgärda vården
11	184-185		stående: kantorn xxxx liggande : Organisten L.E. Andersens änka Ingeborg född Störnemann 1849-1909 -I Kristisomnar in. De enasynder min Ja Kristi död och dyra blod Det är mitt liv min borgen gods	ovanlig form på kors, intressanta yrkestitlar av lokalhistoriskt värde, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret, intressant inskription	Det kan vara L.E. Andrén som är begravd under korset?	påväxt	rengör

11	186-187		Stående : Hemmansägaren A F Andersson 18xx-1913 hustrun Johanna 18xx-1942 Linnea Andersson 1892-1981 liggande : A.J. Johansson 1821-1903 Pernilla Andersdotter 1830-1900	den liggande hör till de äldre i kvarteret, från sekelskiftet 1900, exempel på mindre enklare vård. Dern stående är monumental och påkostad med dekor i form av krönande urna bevarad, fint hantverk, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret		påväxt på stående sten, svårläst	rengör
11	194-195		LANTBRUKAREN KARL SVENSSON +1930	Vården är ålderdomlig och monumental. bidrar till att Torups kyrkogård utmärker sig för många bevarade monumentalgravar med stenstaket.		viss påväxt, stor rhododendron som skymmer stenen	klipp ned busken varsamt så att vården blir synlig
11	198-200		stående : - text liggande : STUDERANDE OLOF GADD +1915 / PROSTEN JOH. GADD +1926 / JOHAN GADD +1960 / PROSTINNAN ANNA GADD +1934	Vården är ålderdomlig och monumental. bidrar till att Torups kyrkogård utmärker sig för många bevarade monumentalgravar med stenstaket. Lokalhistoriskt viktiga personer	Prosten var prost till 1924 och deltog aktivt i uppförandet av ålderdomshemmet.	gott skick, viss påväxt	rengör
11	inget		ingen text, placerades sannolikt på platsen efter 1875.	Obelisken är en klassicistisk form och symbol för ära, redlighet och ståndaktighet. Stilen var vanligt förekommande och det finns en liknande på kyrkogården i samma storlek, kv. 13. Det finns ett antal höga obelisker på kyrkogården. Vårdarna tillhör en för trakten historiskt viktig släkt. Stort kulturhistoriskt värde, lokalhistoriskt värde.	stenarna ska markera släkten Hells familjegrav som låg i gamla kyrkan. Prosten Eric Hell blev pastor 1752, prost 1772, död 1782. Sonen Olof d. 1798- pastor 1785. Sonen Zacharias präst 1780, pastor 1794, komminister 1797, pastor 1798 i Torup och kontraktsprost 1810. Zakarias Hell var barnlös men var djupt engagerad i skollundervisningen i pastoratet.		
12	424		Anders Svensson 1854-1908 hustrun Anna 1847-1927	exempel på mindre vård från tidigt 1900-tal, viktig årsring i denna del av kyrkogården med en liten grupp av äldre vårdar intill södra grinden. Bidrar till varierad helhetskaraktär		överlag i gott skick	

12	425		SVEN JOHAN STAFFANSSON 1833-1939 Petter Staffansson 1885-1953	exempel på jugendvård med välbevarad helhet med livsten, sidostenar och ram i estetisk enhet. Ingår i en liten grupp av äldre vårdar intill södra grinden. Bidrar till varierad helhetskaraktär		överlag i gott skick	
12	426		Skräddarmästare S.L. Landström familjegrav	Ingår i en liten grupp av äldre vårdar intill södra grinden. Bidrar till varierad helhetskaraktär		påväxt, svårläst	rengör
12	427		Bengta Andersson 1853-1923	äldre kvinnograv, Ingår i en liten grupp av äldre vårdar intill södra grinden. Bidrar till varierad helhetskaraktär		påväxt, svårläst	rengör
12	2-3		Jöns Gabrielsson familjegrav	Ingår i en liten grupp av äldre vårdar intill södra grinden. Bidrar till varierad helhetskaraktär, en av få bevarade gravvårdar i denna stil med tillhörande ram.		gott skick	
12	14-16		Elov Larsson 1872-1917 Hustrun Karolina 1870-1952 Döttrarna Gerda 1899-1915 Ellen 1905-1907 Anny 1902-1992	exempel på enkel art deco vård, socialhistoriskt värde med familjegrav med flera av barnen som dött		viss påväxt	rengör
12	43-44		Hem-äg. Carl-Aug. Strömdahl 1878-1953 hustrun Hilma 1881-1954	fint exempel på påkostad dekorativ art deco-nyklassicism från mitten av 1900-talet, ingår i område med många liknande stenvårdar		gott skick	
12	66		Boris 1926-1927	barngrav, socialhistoriskt värde		gott skick	

12	68		Alfred Haraldsson 1869-1945	exempel på liten enkel gravvård, viktig för varierad helhet		gott skick	
12	78-79		Hemmansägaren Johannes Benediktsson 1834-1928 hustrun Pernilla Benediktsson 1838-1876 dottern Josefina Matilda Johannesson 1873-1933	Exempel på enkel stram men stor vård, troligen rest omkring 1930		viss påväxt	
12	111B		Johs Larsson 1835-1906 Pernilla Jonsdotter 1824-1907	en av de äldre i kvarteret från tidigt 1900-tal, bidrar till helhetskaraktären i kvarteret		viss påväxt	rengör
12	123-126		Stående : Hemmansägaren Anders Jönsson 1838-1905 hustrun Sofia Jönsdotter 1835-1883 Johan Andersson 1868-1837 Hans maka Selma 1870-1945 liggande : Maria 1903-1912 Svea 1906-1919	en av de äldre i kvarteret från tidigt 1900-tal, bidrar till helhetskaraktären i kvarteret, barngravar socialhistoriskt värde		gott skick	
12	132-133		f.d. hemmansägaren Carl Bengtson 1836-1914 hustrun Anna Beata 1844-1936	en av de äldre i kvarteret från tidigt 1900-tal, bidrar till helhetskaraktären i kvarteret		gott skick	
12	443		Per Jakobssons familjegrav	exempel på jugendvård med välbevarad helhet med livsten, sidostenar och ram i estetisk enhet. Bidrar till varierad helhetskaraktär		viss påväxt	rengör

13	14-15		Bengt Jönsson 18xx-1897 hustrun xxxx	en av de äldre i kvarteret från 1890- talet, Bidrar till varierad helhetskaraktär		riklig påväxt, svårläst, livstenen håller på att lossna från fundamentet	rengör
13	24		J. Bengtsson 1832-1923 hustrun Kristina Jönsson 1845-1923 sonen Klas Emil 1879-1907	exempel på smalsten från årtionden in på 1900-talet, Bidrar till varierad helhetskaraktär		påväxt	rengör
13	25B		Hemmansägaren Johs Andersson 1844-1885 hustrun Lovisa Persdotter 1843-1910 Tacksamma barn reste vården	exempel på smalsten troligen från årtionden in på 1900-talet, fin dekor, Bidrar till varierad helhetskaraktär		gott skick, påväxt i mindre omfattning	
13	27-29		f.d. hemmansägaren Bengt Andreasson 1833-1919 Ingeborg Andersson 1883-1927 dottern Petronella 1872-1877 Bertil Svensson 1919-2003 Maija Lisa Svensson 1922-20xx	monumental elegant och exklusivt utförande med inskriptionsplatta i diabas, Miljöskapande, bidrar till varierad karaktär.		gott skick	
13	48-50		Anders Bengtsson 1838-1919 hustrun Agneta Bengtsson 1849- 1910 dottern Ester 1886-1922	exempel på smalsten från årtionden in på 1900-talet, Bidrar till varierad helhetskaraktär, en av få med bevarad stenram		gott skick	

13	66		Här vilar Hemmansägaren Zakarias Persson 1836-1911 hustrun Petronella Kristiansdotter 1831-1911	exempel på smalsten från årtionden in på 1900-talet, Bidrar till varierad helhetskaraktär		gott skick	
13	68		xxxxx	exempel på smalsten från årtionden in på 1900-talet, Bidrar till varierad helhetskaraktär		riklig påväxt, svårläst, instabil, provisoriskt stabiliserad	rengör, stabilisera
13	76-77		xxxxx	exempel på smalsten från 1800-talet, Bidrar till varierad helhetskaraktär		riklig påväxt, svårläst	rengör, fyll ev. i text med färg
13	92-93		Hemmansägare Carl Johansson 1839-1924 hustrun Anna Andersdotter 1836-1877	monumental, unik, en av Torups ovanligt många bevarade stenstaket, bidrar till varierad helhet		påväxt	rengör
13	113-114		f.d. hemmansäg Anders Johansson 1829-1911 hustrun Kjerstin Andersson 1830-1911	exempel på smalsten troligen från årtionden in på 1900-talet, fin dekor, Bidrar till varierad helhetskaraktär		gott skick, påväxt, instabil, provisoriskt stabiliserad	rengör, stabilisera

13	131-132		Magnus Eliasson 1820-1886 hustrun Vendela Krist. Eliasson född Spar 1825-1915	exempel på smalsten från sent 1800-tal, en av de äldre, fin dekor, Bidrar till varierad helhetskaraktär		gott skick, påväxt i mindre omfattning, instabil, provisoriskt stabiliserad	rengör, stabilisera
13	161		Till minne av Johan Rudolf Olsson 1897-död genom olyckshändelse 1916	tidstypisk mindre vård från 1910-talet, unik inskription, lokalhistoriskt värde, miljöskapande värde		viss påväxt	
13	170-171		Hemmadottern Selma Alida Pedersdotter 1880-1911 Målaren xxxx Pettersson xxxx-xxxx	exempel på smalsten troligen från 1910-talet, Bidrar till varierad helhetskaraktär, intressanta titlar		gott skick, påväxt i mindre omfattning, instabil, provisoriskt stabiliserad	rengör, stabilisera
13	193-194		Erik Svensson 1829-1910 hustrun Kerstin f Magnusdotter 1831-1925	unik form, bidrar till varierad helhet		påväxt	rengör
13	240-241		handlanden Johs Hansson 1850-1921 hustrun Johanna Hansson 1848-1935	unik form, bidrar till varierad helhet		påväxt	rengör
13	271-274		stående : Landtbrukaren Johs Jönssons Familjegrav fem liggande vårdar: EMIL JOHANSSON +1954 / IDA JOHANSSON +1918 / NILLA JÖNSSON +1917 / JOHANNES JÖNSSON +1924 / JOH. A. JOHANSSON +1947	unik familjegrav, en av de största, bevarad stor smidesinhägnad, en av Torups ovanligt många gravar med bevarad inhägnad,		påväxt, svåräst	rengör
13	275-276		norra: ingen text södra: xxxxx 1849-1912	bevarade stenramar i ett område med flera inhägnade gravar, relativt hög ålder, bidrar till orådets karaktär		påväxt, svåräst	rengör

13	296-298		Läraren Gustaf Nordgren 1848-1923 Barn och tacksamma lärjungar reste vårdens	lokalhistoriskt värde, intressant titel och inskription, bidrar till varierad helhet		påväxt	rengör
13	300-302		inspektoren Fredrik Lindsjö 1851-1905 hustrun Sofia f Holmström 1855-1921 sonen Hjalmar 1886-1920 Tjenstemän och arbetare från Rydö reste vårdens	stort lokalhistoriskt värde, titel och koppling till bruksorten Rydöbruk som vid denna tid ännu inte hade egen begravningsplats		gott skick	
13	303		Vår moder Christina Wigeman Roos 1859-1914 (lång inskription på sockeln)rdens.... För himlen allt förklara....	exempel på smalsten från 1910-talet, Bidrar till varierad helhetskaraktär, kvinnograv, intressant inskription och titel		påväxt, svårläst	rengör, fyll ev. i text med färg
13	306-310		Höga stående : J.B. JOHANSSONS FAMILJEGRAF "Jag vet att min förlossare lever" "Vi hava här ingen varaktig stad utan söka efter den tillkommande" Liggande: Hustrun ANNIE +1915 / JOHAN BERNHARD 1877-1949 / INGRID BJERNALD +1979	unik familjegrav, en av de största, bevarad stor stenstaket, en av Torups ovanligt många gravar med bevarad inhägnad, lokalhistoriskt viktiga personer, mycket fint hantverk	Johan Bernhard Johansson, Fredrikslund, halländsk lantbrukare och politiker, son till lantbrukaren och riksdagsmannen Johannes Bengtsson (Bjernalt). J B gifte sig 1909 med Susanna Bengtsdotter Roberts. 1921 gifte han sig med Ruth Lindgren, dotter till garverifabrikören Daniel Lindgren. Han hade två barn Ingrid (född 1912) och Vanja (född 1921).	gott skick	
13	311-313		FABRIKÖR PER HELLMAN HELLSUNDS FAMILJEGRAF	familjegrav, typisk för tiden en bit in på 1900-talet, bevarad stor stenram, i ett område med flera inhägnade gravar, bidrar till orådets karaktär		påväxt	rengör
13	317-318		Aage Hellsunds familjegrav	familjegrav, en av få bevarade jugendvårdar med bevarad helhet med stenram, i ett område med flera inhägnade gravar, bidrar till områdets karaktär		påväxt	rengör

14	på tornet s vägg vid porten		HÄR VILAR BENEN AV DEN SALIGE HIMLAINNEVÅNAREN MAGISTER SVEN AUSENIUS FRÅN ÅHS SOCKEN I ÖSTERGÖTLAND. KYRKOHERDE I TORUP. KONTRAKTSPROST I HALMSTAD-ÅRSTADS KONTRAKT. BERÖMD GENOM KUNSKAPER I NIO SPRÅK OCH ANDLIGA OCH VÄRLDSLIGA TING. GENOM SIU ÅRS RESOR I EUROPA, GENOM AVSLÄENDE FRÅN HONOM I ROM ERBJUDEN KARDINALSVÄRDIGHET. GENOM SIN BEPRÖVADE TROHET MOT KONUNG KARL XI, DÅ DANSKARNA BESEGRADES VID TRÖNNINGE, GENOM HALLÄNDSKA PRÄSTERSKAPETS KALLELSE TILL BISKOPSÄMBETET. HAN AVLED DEN 15 DECEMBER 1678 I SITT 61 ÅR. OCH HANS ÄDLA MAKAS INGRID RUBENIA, MODER TILL GENOM DYGDERNA BERÖMDA BARN. HON SÖRJDE I 34 ÅR SIN MAKE I KYRKOBOL TÄLIGT BÄRANDE SINA LIDANDEN SOM ÄNKA. ANBEFALLANDE SINA TÄRAR ÅT GUD AVLED HON SALIGT DEN 22 NOVEMBER 1712 I SITT 75 LEVNADSÅR. VANDRARE, VEM DU ÄR, EFTERLIKNA DEM I DYGD. KRÄNK EJ DERAS GRAV.	Kyrkogårdens äldsta vård 1678, välbevarad, unik, Har legat inne i gamla kyrkan över tillhör Sven Ausenius +1678 och hans hustru Ingrid Rubenia +1712. Gravplatsen tillhör en för trakten känd släkt och prästfamilj. Kalkstenshällen är ålderdomlig, ovanlig och skriven på latin vilket inte är vanligt förekommande. Stenhällar är en av de äldsta gravvårdsstilarna.	texten står på latin. Sven Ausenius var kontraktsprost i Halmstad-Årstadskontrakt och kyrkoherde i Torup. Under läktaren inne i kyrkan hänger en tavla över familjen. På vägen till Kinnared, mitt emot idrottsplatsen (väg 150) står en minnessten i kalksten, RAA nr 26, rest över sonen Erik som omkom 3 år gammal den 10 juni 1673. På stenen står det på latin: "Gossen Erik Ausenius, sina föräldrars stora hopp, fick till följd av en här bakom belägen grop, grävd av en olycklig hand, i sitt späda och oskyldiga liv röna en bråd död, i Herrens år 1673 den 10 juni vid nästan tre års ålder". På stenen står IHS, MDCCXXIII.	sprickor, något svårtydd text	konservator bör åtgärda vård
14	6-7		Stina Lindsjö 1883-1930 Anna Lindsjö 1879-1938 Ingemar Lindsjö 1891-1975	enkel stram vård med bevarad stenram från 1930-talet, årsring, bidrar till varierad karaktär i kvarteret		påväxt	rengör
14	16-17		Karl Svensson familjegrav	unik, ålderdomlig form, bidrar till varierad karaktär i kvarter		påväxt	rengör
14	26-28		Joh. Wibergs familjegrav liggande : Sven Wiberg 2004 Torsten Wiberg 1811-1964 Ros a Wiberg 1902-1984	kraftfull ,bastant jugendvård i ovanlig form, dekor av meanderslingor, kompletterad med liggande enkla vårdar framför		påväxt, har troligen haft tillhörande stenram som tagits bort	rengör
14	29-31		Hemmansägaren Petter Elof Bengtssons familjegrav	jugendvård med bevarad stenram, viktig årsring, bidrar till kvarterets karaktär		påväxt, svårläst	rengör

14	35-37		Stående : Hemmansägaren Peter Andersson 1867-1926 hustrun Johanna Andersson 1846-1936 liggande : Lantbr. Hjalmar Petersson 1885-1967 Ernst Petersson 1888-1968	Sent exempel på nationalromantik där den avbrutna trädstammen var vanligt förekommande och symboliserar en hejdad livsgärning. Förekommer i Sverige men finns endast i två exemplar på Torups kyrkogård.		påväxt	rengör
14	61-63		Urmakaren C.G. Petterssons familjegrav liggande till vänster: Agda Ålskad - Saknad liggande till höger: xxxxx Ålskad - Saknad	intressant titel, bidrar till varierad helhetskaraktär i kvarteret, fint exempel på hur vård kan kompletteras med mindre enklare vårdar till en välbalanserad helhet		påväxt	rengör
14	64-66		HANDLANDEN J.M. NOAKSONS FAMILJEGRAV	Vården representerar gravvårdar från det tidiga 1900-talet i jugendstil med framträdande dekor av blomslingsor i relief. Gravvården här är av fint hantverk i kraftig granit.		påväxt	rengör
14	67-69		Anna Kristina Svensson 1849-1937 hemmansägaren August Svensson 1871-1954 Svea Karlsson 1918-1929	Sent exempel på denna typ av ålderdomlig vård i klassicerande stil. avbruten kolonn - avbruten livsgärning. Gravvården är ett bra exempel då storleken på gravstenen var en statussymbol. Vården är den enda i sitt slag på kyrkogården och ger variation.		påväxt	rengör
14	89-91		ISAK PERSSONS FAMILJEGRAV	Jugendvård med bevarat staket, utformad till en estetisk helhet, Torup utmärker sig för de många bevarade staketerna av olika utförande.		påväxt, något överväxt	rengör, klipp ned klångväxt så att den inte skymmer vårderna
19	13-15		Nils Birger Larsson 1891-1942 Ester Larsson 1901-1981	en av få bevarade från sin tid med ram, representerar årsring, tidstypisk		påväxt, gruset nedsjunket i ramen	rengör, fyll på grus
19	34-36		Sven J. Modén 1856-1942 hustrun Bernhardina 1868-1945 Wilhelm Modén 1896-1966	en av få bevarade från sin tid med ram, representerar årsring, tidstypisk		påväxt, gruset nedsjunket i ramen	rengör, fyll på grus

20	61		Emma Persson f. Joakim 1849-1929	En av de äldsta i denna del av kyrkogården som invigdes 1921, kvinnograv, exempel på enklare liten vård från denna tid.		påväxt	rengör
20	66		Lisa	troligen en barngrav, typisk utformning av barngravar i trakten från första halvan av 1900-talet		påväxt	rengör
20	72-73		Salomon xxxxx 18xx-1941 hustrun Lovisa Petronella Andersson 1869-1928	sent exempel på hög smalsten, en av de äldsta i denna del av kyrkogården, illustrerar tydligt viktig årsring		påväxt, instabil	rengör, stabilisera
20	82-83		hustrun Albertina Bengtsson 1872-1926 Svea 1901-1952 Ingrid 1907-1987	En av de äldsta i denna del av kyrkogården som invigdes 1921, kvinnograv, exempel på enklare liten vård från denna tid.		gott skick, påväxt i mindre omfattning	rengör
20	107		Skräddare Birger Nilsson 1866-19x3 hustrun Anna Petronella 1872-1926	En av de äldsta i denna del av kyrkogården som invigdes 1921, intressant yrkestitel, exempel på enklare liten vård från denna tid.		påväxt	rengör
20	110-111		xxxxx	sent exempel på hög smalsten, en av de äldsta i denna del av kyrkogården, illustrerar tydligt viktig årsring		påväxt, oläslig	rengör, fyll ev. i text med färg

BILAGA 2 - KULTURGRAVAR TABELL

20	139 A+B		Hustrun Johanna Kristina Svensson född Persson 1864-1925 John Wahlberg 1915-1996	högre vård från 1920-talet, en av de äldsta i denna del av kyrkogården, illustrerar tydligt viktig årsring		gott skick	
20	157- 158		Johannes Johansson 1849-1924 hustrun Sanna Kristin 1851-1924	En av få bevarade vårdar i denna stil där ramen är bevarad, en av de äldsta i denna del av kyrkogården, illustrerar viktig årsring		påväxt	rengör
21	20		f.d. hemmansägaren A. P. Johansson 18xx-1932	En av de äldsta i denna del av kyrkogården, illustrerar viktig årsring		påväxt	rengör
21	63		Klara Benjaminsson 1882-1939	En av de äldsta i kvarteret som tycks ha tagits i bruk på 1930-talet, kvinnograv, exempel på enklare liten vård från denna tid.		gott skick	
21	64		Julius Bengtsson 1891-1939	En av de äldsta i kvarteret som tycks ha tagits i bruk på 1930-talet, exempel på enklare liten vård från denna tid.		påväxt	rengör
21	75		Emma Johansson 1860-1942	En av de äldsta i kvarteret som tycks ha tagits i bruk på 1930-talet, exempel på enklare liten vård från denna tid.		påväxt	rengör
21	98		Gustav Bengtsson 1903-1940	En av de äldsta i kvarteret som tycks ha tagits i bruk på 1930-talet, exempel på enklare liten vård från denna tid.		påväxt	rengör

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se